แผนกลยุทธ์ กสศ. 2565-2567

ปลดล็อกความเหลื่อมล้ำ เหนี่ยวนำความร่วมมือ

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

EEF Strategic Plan 2022-2024
Equitable Education Fund

กสศ

แผนกลยุทธ์ กสศ.
2565-2567

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ 978-616-8307-03-8

กสศ

จัดพิมพ์และเผยแพร่โดย

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

อาคารเอส. พี. (อาคารเอ) ชั้น 13

เลขที่ 388 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน

เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร 10400

โทรศัพท์ 0-2079-5475

ดำเนินการผลิตโดย

บริษัท บุ๊กแด๊นซ์ สตูดิโอ จำกัด

bookdancethailand@gmail.com

ดาวน์โหลด
หนังสือเล่มนี้
ได้ที่นี่

ปลดล็อก**ความเหลื่อมล้ำ**
เหนี่ยวนำความร่วมมือ

สารบัญ

สารประธานกรรมการบริหาร 6
สารผู้จัดการและรองผู้จัดการ 8
คณะกรรมการบริหารกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา 10
กรรมการโดยตำแหน่ง 11
ที่ปรึกษาของคณะกรรมการ 12
นิยามศัพท์ 17
บทสรุปผู้บริหาร (Executive Summary) 22
แผนภาพสรุปแผนกลยุทธ์ 2565-2567 24

1. ความเป็นมา (Introduction) 30
1.1 กสศ.กับการทำงาน 3 ปีแรก (2561-2564) 30
1.2 สถานการณ์ท้าทาย 3 ปีข้างหน้า (Challenge) 34
1.3 ระบบนิเวศในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา (Ecology of Equitable Education) 37

2. แผนกลยุทธ์กสศ.2565-2567 40
2.1 วิสัยทัศน์ (Vision) 41
2.2 พันธกิจ (Mission) 41
2.3 เป้าประสงค์ (Goals) 42
2.4 วัตถุประสงค์ (Objectives) 42
2.5 ผลลัพธ์สำคัญ (Key Results) 43
2.6 จุดเน้นเพื่อขับเคลื่อนให้เกิดความเปลี่ยนแปลง 5 ด้าน (5 Focus Areas) 44

3. แผนงานเฉพาะด้านตามประชากร
กลุ่มเป้าหมายและการบริหารจัดการ **50**
3.1 แผนงานพัฒนาระบบหลักประกัน
ความเสมอภาคทางการศึกษา 50
3.2 แผนงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพ
เยาวชนระดับการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ 53
3.3 แผนงานพัฒนาคุณภาพโรงเรียนทั้งระบบ 57
3.4 แผนงานพัฒนาระบบการผลิตและ 61
พัฒนาครูสำหรับโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล
3.5 แผนงานส่งเสริมและพัฒนาเยาวชน
และประชากรวัยแรงงานนอกระบบ 65
3.6 แผนงานจัดการศึกษาเชิงพื้นที่
เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ 68
3.7 แผนงานบริหารจัดการ 71

ทฤษฎี **82**
ก. ทฤษฎีการสร้างความเปลี่ยนแปลง 82
(Theory of Change)
ข. ข้อมูลสถานการณ์และโจทย์
การทำงานตามกลุ่มเป้าหมาย 90

สารประธาน
กรรมการบริหาร

การพัฒนาประเทศต้องเริ่มต้นที่การพัฒนาคน และหัวใจสำคัญของการพัฒนาคนให้มีคุณภาพคือ ประชาชนต้องได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ

ด้วยเหตุนี้ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) จึงถือกำเนิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2561 ในฐานะกลไกสนับสนุนให้คนไทยมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพและทั่วถึง เพื่อตัดวงจร "ความยากจนข้ามชั่วคน" ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความเหลื่อมล้ำที่นำไปสู่อุปสรรคสำคัญในการพัฒนาสังคม

กสศ.เป็นองค์กรขนาดเล็กและมีทรัพยากรจำกัด ในขณะที่ต้องทำงานในประเด็นใหญ่และสลับซับซ้อน ดังนั้น การกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ที่เหมาะสมและคมชัดเพื่อนำไปสู่การสร้างผลกระทบในระดับประเทศ จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างยิ่ง

3 ปีแรกของการก่อตั้ง (2561 - 2564) กสศ.ได้สะสมผลงานไว้ไม่น้อย เช่น การสร้างเครือข่ายพันธมิตร การจุดประกายให้สังคมรับรู้และสนใจต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การสร้างเครื่องมือเพื่อสนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนงาน อย่างเช่น ตัวแบบสำหรับการพัฒนาเชิงระบบงานในด้านต่างๆ รวมทั้งการสะสมประสบการณ์ข้อมูลและความรู้ ฯลฯ ทั้งหมดนี้คือ "ทุน" ที่จะต้องนำมากลั่นเพื่อสร้างสรรค์คุณค่า (value creation) ที่องค์กรจะส่งมอบให้แก่สังคมในแต่ละช่วงเวลา

การจัดทำแผนกลยุทธ์ระยะ 3 ปีข้างหน้า (2565 - 2567) ฉบับนี้จึงมีความสำคัญในทุกขั้นตอน นับตั้งแต่กระบวนการจัดทำแผน ที่ต้องอาศัยสติและปัญญาร่วมกันจนได้แผนที่เห็นชอบจากทุกฝ่าย และหลังจากนี้จะต้องถูกแปลงไปสู่การปฏิบัติ ในฐานะเครื่องมือกำกับทิศทางขององค์กร และหลอมรวมทุกองคาพยพให้ทำงานสอดประสานกันอย่างมีพลัง

ในช่วงเวลา 3 ปีจากนี้ การพัฒนานโยบายสาธารณะและสร้างผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (systems change) ผ่านกระบวนการที่มีกรอบแนวคิดที่ชัดเจน จะเป็นจุดเน้นหลักของ กสศ.เพื่อให้ความใฝ่ฝันที่เราทุกคนอยากเห็น นั่นคือ "เด็ก เยาวชนและคนไทยทุกคน จะมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพโดยไม่มีใครตกหล่น" เกิดเป็นจริง

ดร.ประสาร ไตรรัตน์วรกุล
ประธานกรรมการบริหาร

สารผู้จัดการ และรองผู้จัดการ

พ.ร.บ. กสศ. มาตรา 5 กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา โดยมาตรา 3 ให้ความหมายของ "**ความเสมอภาคทางการศึกษา**" คือ ให้ประชาชนมีสิทธิที่จะได้รับและเข้าถึงการศึกษาและพัฒนาอย่างเสมอภาคและทั่วถึง และ "**ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา**" คือ ความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษา ที่ครอบคลุมถึงคุณภาพหรือมาตรฐานของสถานศึกษา คุณภาพหรือประสิทธิภาพครู ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม

ภารกิจข้างต้นครอบคลุมโจทย์ความเหลื่อมล้ำระดับประเทศ ในการแก้ไขปัญหาขนาดใหญ่ ซับซ้อนสั่งสมมาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (กอปศ.) ผู้ยกร่าง พ.ร.บ. กสศ. ประเมินเบื้องต้นว่า การสร้างโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงประชากรกลุ่มเป้าหมายรวมมากกว่า 4 ล้านคน เฉพาะความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจนั้น จำเป็นต้องใช้งบประมาณถึงร้อยละ 5 ของงบประมาณด้านการศึกษา หรือประมาณ 25,000 ล้านบาทต่อปี ขณะที่ กสศ. ได้รับการจัดสรรงบประมาณเพียงร้อยละ 0.67 ของรายจ่ายด้านการศึกษา (รวมของทุกภาคส่วน) หรือร้อยละ 1.07 ของงบประมาณกระทรวงศึกษาธิการ (ข้อมูลปีงบประมาณ 2563)

ในระยะ 3 ปีแรก (ปีงบประมาณ 2561 - 2564) กสศ.ได้จัดงบประมาณส่วนใหญ่ในการช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ราวร้อยละ 20 - 25 ของจำนวนกลุ่มเป้าหมายรวม โดยส่วนใหญ่จัดเป็นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอันเนื่องมาจากปัญหาเศรษฐกิจของครัวเรือนเท่านั้น ขณะที่ **การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา นอกเหนือจากการอุดหนุนทางการเงินโดยตรงอย่างเพียงพอแล้ว ยังจำเป็นต้องมุ่งปรับปรุงจุดอ่อนของระบบการศึกษาร่วมไปกับลดปัญหาที่มีสาเหตุทางสังคม** อาทิ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว อุปสรรคทางกฎหมาย วัฒนธรรม รวมถึงปัญหาเฉพาะท้องถิ่นด้วย

การดำเนินภารกิจระดับชาติให้ประสบผลสำเร็จด้วยข้อจำกัด ทั้งด้านงบประมาณและการเป็นหน่วยงานขนาดเล็ก ไม่มีอำนาจหน้าที่ด้านนโยบาย จึงเป็นโจทย์ยุทธศาสตร์ที่ท้าทาย คณะกรรมการบริหาร **จึงเห็นควรให้ กสศ.ถือบทบาทเป็น "ผู้เหนี่ยวนำ"** เพราะการแก้ไข

ปัญหาจำเป็นต้องระดมความร่วมมือจากหน่วยงานหลัก (กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงต่างๆ และหน่วยนโยบายที่เกี่ยวข้อง) ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยตั้งต้นด้วยการกำหนดกลยุทธ์ในลักษณะ "คานงัด" หรือ "ตัวเร่งการเปลี่ยนแปลงระบบ" และกำหนดเป้าหมาย "ผลงานที่มีศักยภาพที่สำเร็จได้จริง" รวมถึงชุดตัวชี้วัดผลที่เหมาะสม

ในระยะ 3 ปีที่สอง (ปีงบประมาณ 2565 - 2567) จึงเป็นโอกาสเหมาะสมที่ กสศ.จะทบทวนแผนกลยุทธ์ รวมถึงความพร้อมที่จะร่วมรับมือกับการระบาดของโควิด-19 ที่ส่งผลต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดย กสศ.ยังคงมุ่งมั่นที่จะดำเนินภารกิจด้วยความน่าเชื่อถือ โปร่งใส ยกระดับสมรรถนะด้านการบริหารจัดการให้เหมาะสมยิ่งขึ้นตามเสียงสะท้อนและคำแนะนำจากทุกฝ่าย

ขอขอบคุณคณะกรรมการบริหาร ที่ปรึกษา คณะอนุกรรมการ ภาคีเครือข่าย และบุคลากรทุกท่านที่มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนกลยุทธ์สำหรับปีงบประมาณ 2565 - 2567 ฉบับนี้

นพ.สุภกร บัวสาย
ผู้จัดการ

ดร.ไกรยส ภัทราวาท
รองผู้จัดการ

คณะกรรมการบริหารกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

นายประสาร ไตรรัตน์วรกุล
ประธานกรรมการ

น.ส.วลัยรัตน์ ศรีอรุณ
รองประธานกรรมการ

รศ.ดารณี อุทัยรัตนกิจ
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
ภาคประชาสังคม

ศ.สมพงษ์ จิตระดับ
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
ภาคประชาสังคม

รศ.ปัทมาวดี โพชนุกูล
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
ภาควิชาการ

นายภัทระ คำพิทักษ์
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
ภาคเอกชน

นายชาลี จันทนยิ่งยง
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
ภาคเอกชน

ผศ.ปารีณา ศรีวนิชย์
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
ภาควิชาการด้านกฎหมาย

กรรมการ โดยตำแหน่ง

นายสุภัทร จำปาทอง
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

นายอัมพร พินะสา
เลขาธิการคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน

นพ.เกียรติภูมิ วงศ์รจิต
ปลัดกระทรวงสาธารณสุข

น.ส.สราญภัทร อนุมัติราชกิจ
อธิบดีกรมส่งเสริมและ
พัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

น.ส.กุลยา ตันติเตมิท
อธิบดีกรมบัญชีกลาง

นายประยูร รัตนเสนีย์
อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

นางจตุพร โรจนพานิช
อธิบดีกรมกิจการเด็กและเยาวชน

นายเฉลิมพล เพ็ญสูตร
ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ

นายสุภกร บัวสาย
รักษาการผู้จัดการ กสศ.

ที่ปรึกษา
ของคณะกรรมการ

นายกฤษณพงศ์ กีรติกร

ศาสตราจารย์ภิชานไกรฤทธิ์ บุณยเกียรติ

ศ.นักสิทธ์ คูวัฒนาชัย

ศ.วิจารณ์ พานิช

นายกำพล ศรธนะรัตน์

คำสั่งคณะกรรมการบริหารกองทุน
เพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาที่ 9/2564
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการกำกับทิศทางเชิงกลยุทธ์ รวม 6 คณะ

1. คณะอนุกรรมการพัฒนาระบบหลักประกันความเสมอภาคทางการศึกษา (ปฐมวัย - ภาคบังคับ)

(1) นายกฤษณพงศ์ กีรติกร	ที่ปรึกษา
(2) นายสมหมาย ปาริจฉัตต์	ที่ปรึกษา
(3) นางสาววลัยรัตน์ ศรีอรุณ	ประธานอนุกรรมการ
(4) นายชาลี จันทนยิ่งยง	อนุกรรมการ
(5) รองศาสตราจารย์ดารณี อุทัยรัตนกิจ	อนุกรรมการ
(6) นายวิโรจน์ โชควิวัฒน	อนุกรรมการ
(7) เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
(8) อธิบดีกรมกิจการเด็กและเยาวชน หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
(9) อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
(10) ผู้จัดการ กสศ. หรือผู้แทน	อนุกรรมการและเลขานุการ

2. คณะอนุกรรมการพัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูสำหรับโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล

(1) ศาสตราจารย์วิจารณ์ พานิช	ที่ปรึกษา
(2) นายกฤษณพงศ์ กีรติกร	ที่ปรึกษา
(3) ศาสตราจารย์กิตติคุณสุกัญญา สุดบรรทัด	ที่ปรึกษา
(4) รองศาสตราจารย์ดารณี อุทัยรัตนกิจ	ประธานอนุกรรมการ
(5) รองศาสตราจารย์ปัทมาวดี โพชนุกูล	อนุกรรมการ
(6) นายนพพร สุวรรณรุจิ	อนุกรรมการ
(7) นายศุภโชค ปิยะสันติ์	อนุกรรมการ
(8) นายสุเทพ เท่งประกิจ	อนุกรรมการ
(9) ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
(10) ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
(11) ผู้จัดการ กสศ. หรือผู้แทน	อนุกรรมการและเลขานุการ

3. คณะอนุกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับสูงกว่าภาคบังคับ

(1) นายยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์	ที่ปรึกษา
(2) ศาสตราจารย์นักสิทธ์ คูวัฒนาชัย	ประธานอนุกรรมการ
(3) ศาสตราจารย์สมพงษ์ จิตระดับ	อนุกรรมการ
(4) นายนพพร สุวรรณรุจิ	อนุกรรมการ
(5) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปานเพชร ชินินทร	อนุกรรมการ
(6) นายธนารักษ์ พงษ์เภตรา	อนุกรรมการ
(7) ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
(8) ผู้อำนวยการสำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมแห่งชาติ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
(9) ผู้จัดการ กสศ. หรือผู้แทน	อนุกรรมการและเลขานุการ

4. คณะอนุกรรมการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนทั้งระบบ

(1) คุณหญิงกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา	ที่ปรึกษา
(2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์เลขา ปิยะอัจฉริยะ	ที่ปรึกษา
(3) นางสาวเจือจันทร์ จงสถิตอยู่	ที่ปรึกษา
(4) นางปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร	ที่ปรึกษา
(5) ศาสตราจารย์วิจารณ์ พานิช	ประธานอนุกรรมการ
(6) รองศาสตราจารย์ดารณี อุทัยรัตนกิจ	อนุกรรมการ
(7) นายกำพล ศรธนะรัตน์	อนุกรรมการ
(8) รองศาสตราจารย์ปัทมาวดี โพชนุกูล	อนุกรรมการ
(9) รองศาสตราจารย์ประวิต เอราวรรณ์	อนุกรรมการ
(10) นายเฉลิมพร พงศ์ธีระวรรณ	อนุกรรมการ
(11) นางสาวรุ่งนภา จิตรโรจนรักษ์	อนุกรรมการ
(12) เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
(13) ผู้จัดการ กสศ. หรือผู้แทน	อนุกรรมการและเลขานุการ

5. คณะอนุกรรมการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบ

(1) นายกฤษณพงศ์ กีรติกร	ที่ปรึกษา
(2) นายสมชัย จิตสุชน	ที่ปรึกษา
(3) ศาสตราจารย์สมพงษ์ จิตระดับ	ประธานอนุกรรมการ
(4) นายภัทระ คำพิทักษ์	อนุกรรมการ
(5) รองศาสตราจารย์ลือชัย ศรีเงินยวง	อนุกรรมการ
(6) รองศาสตราจารย์อภิญญา เวชยชัย	อนุกรรมการ
(7) นายโชคชัย ลิ้มประดิษฐ์	อนุกรรมการ
(8) ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
(9) อธิบดีกรมกิจการเด็กและเยาวชน หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
(10) อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
(11) อธิบดีกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
(12) ผู้จัดการ กสศ. หรือผู้แทน	อนุกรรมการและเลขานุการ

6. คณะอนุกรรมการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ

องค์ประกอบ

(1) นายพงษ์ศักดิ์ ยิ่งชนม์เจริญ	ที่ปรึกษา
(2) นายกฤษณพงศ์ กีรติกร	ประธานอนุกรรมการ
(3) ศาสตราจารย์ วุฒิสาร ตันไชย	รองประธานอนุกรรมการ
(4) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปารีณา ศรีวนิชย์	อนุกรรมการ
(5) นายณัฐพงศ์ ศิริชนะ	อนุกรรมการ
(6) นายณัฐพงษ์ จารุวรรณพงศ์	อนุกรรมการ

(7) นายเอ็นนู ซื่อสุวรรณ	อนุกรรมการ
(8) รองศาสตราจารย์ ซุกรี หะยีสาแม	อนุกรรมการ
(9) รองศาสตราจารย์ จุรี วิจิตรวาทการ	อนุกรรมการ
(10) รองผู้จัดการ กสศ. หรือผู้ช่วยผู้จัดการ กสศ.ที่ได้รับมอบหมาย	อนุกรรมการ
(11) ผู้จัดการ กสศ. หรือผู้แทน	อนุกรรมการและเลขานุการ

คำสั่งคณะกรรมการบริหารกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาที่ 10/2564 **เรื่องแต่งตั้งคณะอนุกรรมการกำกับทิศทางสถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา**

(1) นายชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์	ที่ปรึกษา
(2) รองศาสตราจารย์ประวิต เอราวรรณ์	ที่ปรึกษา
(3) นายสมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์	ที่ปรึกษา
(4) ศาสตราจารย์วิจารณ์ พานิช	ประธานอนุกรรมการ
(5) นายกฤษณพงศ์ กีรติกร	อนุกรรมการ
(6) คุณหญิงกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา	อนุกรรมการ
(7) รองศาสตราจารย์ปัทมาวดี โพชนุกูล	อนุกรรมการ
(8) รองศาสตราจารย์วรากรณ์ สามโกเศศ	อนุกรรมการ
(9) ผู้จัดการ กสศ. หรือผู้แทน	เลขานุการ

นิยามศัพท์

ความเสมอภาคทางการศึกษา	การที่ประชาชนมีสิทธิที่จะได้รับและเข้าถึงการศึกษาและการพัฒนาที่มีคุณภาพอย่างเสมอภาคและทั่วถึง โดยให้ความช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา รวมทั้งเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู (พ.ร.บ. กสศ. มาตรา 3)
ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา	ความไม่เท่าเทียมของการได้รับสิทธิและโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ คุณภาพหรือประสิทธิภาพของครู หรือฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม (พ.ร.บ. กสศ. มาตรา 3)
การศึกษาขั้นพื้นฐาน	การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา (กฎกระทรวงว่าด้วยการแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546)
การศึกษาภาคบังคับ	การศึกษาชั้นปีที่หนึ่งถึงชั้นปีที่เก้าของการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ (พ.ร.บ.การศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545 มาตรา 4)
การศึกษาในระบบ	การศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน (พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542) โดยมีเป้าหมายมุ่งเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ
การศึกษานอกระบบ	การศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม (พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542)

นิยามศัพท์

การศึกษาตามอัธยาศัย	การศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ (พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542)
การศึกษาทางเลือก (Alternative Education)	การศึกษาที่เน้นการพัฒนาความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนไปพร้อมกับพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนและสังคม เป็นทางเลือกหนึ่งในการจัดการศึกษาสำหรับบุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน สถาบันทางสังคม ภายใต้ปรัชญาการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความสุข เข้าใจธรรมชาติ และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนด้วยการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้กับเนื้อหาสาระของสิ่งที่เรียนรู้เข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม มีลักษณะนำไปสู่การปฏิบัติและสัมพันธ์กับชีวิตจริง
การเรียนรู้ตลอดชีวิต	กระบวนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลอันเป็นผลมาจากการได้รับความรู้ ทักษะ หรือประสบการณ์จากการศึกษา หรือจากกิจกรรมในวิถีชีวิตที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาตั้งแต่เกิดจนตาย (ร่าง พ.ร.บ.การศึกษาตลอดชีวิต พ.ศ. .... มาตรา 4)
การศึกษาสายสามัญ	การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถทุกด้าน ตามลำดับชั้นและหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยแบ่งเป็น 4 ระดับ ได้แก่ (1) ประถมศึกษาตอนต้น (2) ประถมศึกษาตอนปลาย (3) มัธยมศึกษาตอนต้น (4) มัธยมศึกษาตอนปลาย
การศึกษาสายอาชีพ	การศึกษาในด้านวิชาชีพระดับฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยี
คณะกรรมการ	คณะกรรมการบริหาร กสศ. (พ.ร.บ. กสศ. มาตรา 3)

นิยามศัพท์

คณะอนุกรรมการ	คณะอนุกรรมการ ในคณะกรรมการบริหาร กสศ.
เด็ก	บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส (พ.ร.บ. คุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาตรา 4)
เด็กปฐมวัย	บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าหกปี ซึ่งรวมถึงเด็กเล็กด้วย (พ.ร.บ. กสศ. มาตรา 3)
เยาวชน	บุคคลซึ่งมีอายุระหว่างสิบห้าปีถึงยี่สิบสี่ปี (คำแนะนำขององค์การเงินทุนสงเคราะห์เด็กแห่งสหประชาชาติ UNICEF)
นักเรียนข้างเผือก (Academic Resilient Student)	นักเรียนที่มีฐานะยากจนกลุ่มล่างสุดร้อยละ 25 ของประเทศ แต่สามารถทำคะแนนสอบ PISAได้อยู่ในกลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุด 25 ของประเทศนั้น (The OECD Programme for International Student Assessment (PISA))
นักเรียนยากจน	นักเรียนในครัวเรือนที่สมาชิกมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนไม่เกิน 3,000 บาท และมีค่าคะแนนความขาดแคลนทุนทรัพย์ (PMT) ระหว่าง 40 - 49 คะแนน
นักเรียนยากจนพิเศษ	นักเรียนในครัวเรือนที่สมาชิกมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนไม่เกิน 3,000 บาท และมีค่าคะแนนความขาดแคลนทุนทรัพย์ (PMT) มากกว่า 50 คะแนนขึ้นไป
แรงงานฝีมือต่ำ/แรงงานไร้ฝีมือ	กลุ่มแรงงานที่ได้รับค่าจ้างขั้นต่ำซึ่งควรมีการพัฒนาฝีมือ

สถานศึกษา	สถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ และให้หมายความรวมถึงศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยด้วย (พ.ร.บ. กสศ. มาตรา 3)
การแบ่งขนาดของโรงเรียน	การแบ่งขนาดของโรงเรียน แบ่งเป็น 4 ระดับ ดังนี้ 1. โรงเรียนขนาดเล็ก: โรงเรียน/สถานศึกษาที่มีผู้เรียนตั้งแต่ 1 - 120 คน 2. โรงเรียนขนาดกลาง: โรงเรียน/สถานศึกษาที่มีผู้เรียนตั้งแต่ 121 - 600 คน 3. โรงเรียนขนาดใหญ่: โรงเรียน/สถานศึกษาที่มีผู้เรียนตั้งแต่ 601 - 1,500 คน 4. โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ: โรงเรียน/สถานศึกษาที่มีผู้เรียนตั้งแต่ 1,500 คน ขึ้นไป (เกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2549)
ความยากจนข้ามรุ่น/ ความยากจนข้ามชั่วคน	วงจรของความยากจนที่ส่งต่อจากรุ่นพ่อแม่ไปยังรุ่นลูก แสดงจากรายได้แท้จริง (real income) ของประชากรวัยทำงานรุ่นลูกที่ไม่ได้เพิ่มขึ้น เปรียบเทียบกับรุ่นพ่อแม่ที่มีฐานะยากจน
อัตราการเข้าเรียนสุทธิ (Net Enrolment Rate: NER)	อัตราส่วนระหว่างจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนในระดับการศึกษาตามช่วงอายุระดับการศึกษากับจำนวนประชากรตามช่วงอายุระดับการศึกษา โดยปรับฐานให้เป็น 100 (สถิติการศึกษาของประเทศไทย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา)
อัตราการคงอยู่ของนักเรียน	อัตราส่วนระหว่างจำนวนนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาในชั้นปีสุดท้ายกับจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนในชั้นปีที่ 1 ในรุ่นเดียวกัน โดยปรับฐานให้เป็น 100

นิยามศัพท์

ค่าครองชีพ	ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำรงชีพระหว่างศึกษา
ค่าเล่าเรียน	เงินค่าเล่าเรียน ค่าบำรุง และค่าธรรมเนียมต่างๆ ที่สถานศึกษาเรียกเก็บจากผู้เรียนในทุกระดับ
ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวเนื่องกับการศึกษา	ค่าใช้จ่ายอื่นที่มิใช่ค่าเล่าเรียนที่สถานศึกษาเรียกเก็บจากผู้เรียนในทุกระดับตามระเบียบ ประกาศ หรือคำสั่งของสถานศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เกี่ยวเนื่องกับการศึกษา
รัฐธรรมนูญ	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 54 วรรคท้าย "ให้จัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา และเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู โดยให้รัฐจัดสรรงบประมาณให้แก่กองทุนหรือใช้มาตรการหรือกลไกทางภาษีรวมทั้งการให้ผู้บริจาคทรัพย์สินเข้ากองทุนได้รับประโยชน์ในการลดหย่อนภาษี ทั้งนี้ ตามกฎหมายบัญญัติซึ่งกฎหมายดังกล่าวอย่างน้อยต้องกำหนดให้การบริหารจัดการกองทุนเป็นอิสระ และกำหนดให้มีการใช้จ่ายเงินกองทุนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์"

คำย่อ

กสศ.	กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา
กอปศ.	คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา
พ.ร.บ. กสศ.	พระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561

บทสรุปผู้บริหาร (Executive Summary)

เมื่อปี 2561 คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (กอปศ.) รายงานว่า **ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของระบบการศึกษาที่จำเป็นต้องปฏิรูปให้บรรลุผลสำเร็จ** โดยได้เสนอให้รัฐบาลจัดตั้ง กสศ. ขึ้นเป็นกลไกใหม่เพื่อช่วยเร่งการปฏิรูปในด้านนี้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เนื่องจากปัญหาดังกล่าวมีผลมาจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมและปัญหาคุณภาพการศึกษาที่ฝังรากมานานหลายสิบปี กสศ. ในฐานะกลไกใหม่จึงจำเป็นต้องกำหนดกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับขนาดของปัญหาและความซับซ้อน ตลอดจนวางบทบาทที่เหมาะสมในการร่วมภารกิจปฏิรูปการศึกษากับกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง ด้วยบทบัญญัติของอำนาจหน้าที่และข้อจำกัดของกำลังงบประมาณเมื่อเปรียบเทียบกับขนาดของปัญหาความเหลื่อมล้ำ **กสศ.จึงกำหนดบทบาทเป็นกลไกเหนี่ยวนำให้เกิดความร่วมมือในการปฏิรูประบบการศึกษา** ในจุดที่จะส่งผลแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำเชิงระบบ ร่วมไปกับการช่วยเหลือกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ยากลำบากที่สุดตามความคาดหวังของสังคม

แผนกลยุทธ์นี้ คณะกรรมการบริหาร กสศ.เห็นควรกำหนดขึ้นสำหรับภารกิจระยะ 3 ปีที่สอง (ปีงบประมาณ 2565 - 2567) เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาดังกล่าวแล้วก็จะได้กำหนดแผนกลยุทธ์ฉบับใหม่สืบเนื่องต่อไป แม้แผนกลยุทธ์จะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวการณ์ หากแต่สิ่งที่ กสศ.ยึดถือสืบไปในระยะยาว

ได้แก่ เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและ พ.ร.บ. กสศ. ซึ่งแปรรูปเป็น **"อุดมการณ์"** หรือวิสัยทัศน์ระยะยาวที่มุ่งหวัง **ให้ เด็ก เยาวชน และประชาชน ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ** วิสัยทัศน์ดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จได้นั้น บรรดาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเชิงนโยบายและสังคมจำเป็นต้องร่วมมือกันอย่างมีประสิทธิภาพ

การทำงานของ กสศ.เพื่อเข้าถึงและแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาใน 3 ปีแรกนับแต่เริ่มจัดตั้ง (ปีงบประมาณ 2561 - 2564) มีรูปแบบการใช้งบประมาณส่วนใหญ่ให้ความช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเน้นเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส รวมถึงการทำงานพัฒนาต้นแบบครูและสถานศึกษา วิจัยเชิงปฏิบัติการและฐานข้อมูลที่จำเป็นต่อการดำเนินภารกิจ

ใน 3 ปีข้างหน้า กสศ.จะใช้กลยุทธ์มุ่งยกระดับการทำงานให้สามารถร่วมแก้ไขปัญหาเชิงระบบที่ซับซ้อนและฝังรากในประเทศไทยมาหลายสิบปีให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมถึงปรับแนวทางในการดำเนินภารกิจท่ามกลางสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ตั้งแต่ปี 2563 ซึ่งคาดว่าจะส่งผลกระทบต่อไปใน 3 ปีข้างหน้า

กลยุทธ์ใหม่นี้คาดว่าจะสามารถใช้ทรัพยากรที่จำกัดให้เกิดผลกระทบสูงได้

หลักคิดของแผนกลยุทธ์

(1) กสศ.เป็นหน่วยงานใหม่ขนาดเล็กมากเมื่อเทียบกับขนาดของปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในประเทศไทย บทบาทของ กสศ.จึงควรพยายามเหนี่ยวนำให้เกิดความร่วมมือของบรรดาหน่วยงานจำนวนมากที่ดำเนินภารกิจอยู่ในระบบนิเวศทางการศึกษา (Ecology of Education System)

(2) ความร่วมมือทั้งปวงควรมุ่งก่อผลกระทบต่อกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยในระยะ 3 ปีข้างหน้า กสศ. จะให้ความสำคัญยิ่งกับกลุ่มเด็กและเยาวชนทั้งในและนอกระบบการศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจขาดแคลนที่สุด (ร้อยละ 15 ล่างสุด) ผลกระทบสำคัญที่คาดหวังได้แก่ การเข้าถึงการศึกษา (Learning Access) และผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcome) สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนในโรงเรียนและโอกาสการศึกษาทางเลือก (Alternative Education) สำหรับกลุ่มที่ออกไปจากระบบการศึกษาแล้ว

(3) ผลกระทบต่อกลุ่มประชากรเป้าหมายย่อมส่งผลจากการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (System Change) อันครอบคลุมถึงนโยบายการศึกษาของประเทศลงไปถึงระบบงาน (Working Model) ระดับหน่วยงาน (เช่น โรงเรียน สถานศึกษา องค์กรชุมชนท้องถิ่น และอาจรวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงของหน่วยครอบครัว)

(4) กสศ.มิใช่หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ทางนโยบาย การมุ่งเปลี่ยนแปลงเชิงระบบจึงต้องพยายามร่วมงานกับบรรดาหน่วยงานเจ้าของเรื่อง โดยอาศัยกระบวนการปฏิรูปการศึกษาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Policy Process) สามารถเชิญชวนหน่วยงานพันธมิตรและบุคลากรขีดความสามารถสูงมาร่วมภารกิจ

(5) ในการดำเนินภารกิจอย่างมีประสิทธิภาพ กสศ. ต้องพัฒนาระบบงาน สมรรถนะบุคลากรและระบบธรรมาภิบาล ที่มีความยืดหยุ่นคล่องตัว เพื่อดำรงความเชื่อมั่นศรัทธาอันเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของการระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

แผนภาพสรุป
แผนกลยุทธ์
2565 - 2567

แผนภาพสรุป

แผนกลยุทธ์ 2565-2567

วิสัยทัศน์ (Vision)

เด็ก เยาวชน และประชาชน ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสทุกคน
สามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ

พันธกิจ (Mission)

เหนี่ยวนำทุกภาคส่วน ร่วมขับเคลื่อนการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา
เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และเพื่อพัฒนาคุณภาพครู

เป้าประสงค์ (Goals)

G1 การเข้าถึงการเรียนรู้ (Learning Access)
G2 ผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcome)
G3 การศึกษาทางเลือก (Alternative Education)

G4 การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (Systems Change)

วัตถุประสงค์ (Objectives)

G1 การเข้าถึงการเรียนรู้ (Learning Access)

01 สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนให้เข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ และป้องกันการหลุดออกนอกระบบโดยเฉพาะระดับการศึกษาภาคบังคับ

G2 ผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcome)

02 สนับสนุนให้สถานศึกษา บุคลากรที่เกี่ยวข้อง รวมถึงชุมชนและภาคประชาสังคม สามารถจัดการศึกษาหรือสนับสนุนการจัดการศึกษาที่ผู้เรียนได้รับผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพและลดความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษา

G3 การศึกษาทางเลือก (Alternative Education)

03 สนับสนุนเยาวชนและประชาชนนอกระบบการศึกษาให้เข้าถึงการเรียนรู้ตลอดทุกช่วงชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและอาชีพ

วัตถุประสงค์ (Objectives)

G4 การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (Systems Change)

O4 สร้างนวัตกรรม องค์ความรู้ และฐานข้อมูล เพื่อใช้ผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย

O5 สร้างความเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา รวมถึงการระดมทรัพยากร

ผลลัพธ์สำคัญ (Key Results)

G1 การเข้าถึงการเรียนรู้ (Learning Access)

K1 อัตราการเข้าเรียนสุทธิของเด็กปฐมวัยและวัยเรียนเพิ่มขึ้น

K2 อัตราการคงอยู่ของนักเรียนเพิ่มขึ้น

K3 โอกาสการศึกษาต่อทั้งในและนอกระบบตามศักยภาพของผู้เรียนมีสูงขึ้น

G2 ผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcome)

K4 ช่องว่างของผลลัพธ์การเรียนรู้ระหว่างนักเรียนกลุ่มด้อยโอกาสกับนักเรียนกลุ่มอื่นลดลง

K5 ครูและหน่วยจัดการเรียนรู้ได้รับการพัฒนาศักยภาพเพื่อจัดการศึกษาตามความต้องการที่หลากหลายเพื่อคุณภาพของผู้เรียน

G3 การศึกษาทางเลือก (Alternative Education)

K6 เยาวชนและประชาชนที่อยู่นอกระบบการศึกษาได้รับโอกาสกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาหรือได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพตามศักยภาพ

K7 การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับเยาวชนและประชาชนที่อยู่นอกระบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

G4 การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (Systems Change)

K8 นวัตกรรมและองค์ความรู้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบาย

K9 งบประมาณด้านการศึกษามีการจัดการโดยใช้หลักความเสมอภาค

K10 ชุมชนและปัจจัยทางสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

สัญลักษณ์คำย่อ (ตามลำดับหมายเลข)

G หมายถึง เป้าประสงค์ (Goal)

O หมายถึง วัตถุประสงค์ (Objective)

K หมายถึง ผลงาน (Key Result)

จากกรอบแนวคิดข้างต้น กสศ.จึงกำหนดแผนงานเฉพาะด้านตามประชากรกลุ่มเป้าหมายและการบริหารจัดการ รวม 7 แผนงาน ดังนี้

(1) **แผนงานพัฒนาระบบหลักประกันความเสมอภาคทางการศึกษา** มุ่งให้การช่วยเหลือโดยตรงกับกลุ่มนักเรียนยากจนพิเศษและด้อยโอกาส ซึ่งเดิมให้ความช่วยเหลือเด็กทางการเงินโดยตรงจำนวนราว 1 ล้านคนต่อปี ครอบคลุมนักเรียนในโรงเรียนระดับอนุบาล - ม.3 ในระยะ 3 ปีที่สองนี้จะผลักดันนโยบายการขยายความครอบคลุมถึงเด็กก่อนปฐมวัยในสถานศึกษาทุกสังกัด รวมถึงนโยบายขยายความครอบคลุมไปถึงเด็กนอกระบบการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันเด็กกลุ่มเสี่ยงมิให้หลุดจากระบบการศึกษา และศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญต่อการหลุดออกจากระบบการศึกษาของเด็กนอกเหนือจากปัจจัยทางเศรษฐกิจควบคู่ไปด้วย

(2) **แผนงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพเยาวชนระดับการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ** มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้สำหรับเยาวชนกลุ่มเสี่ยงที่จะยุติการศึกษาเพียงระดับมัธยมปลายสายสามัญหรือสายอาชีพ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความพร้อมที่จะเข้าสู่การทำงาน (Career-Ready) รวมถึงมีศักยภาพที่จะประกอบการเองสอดคล้องกับโลกสมัยใหม่ โดย กสศ.มีงบประมาณจัดทุนการศึกษาเพียงปีละ 2,000 - 2,500 ทุนหรือประมาณร้อยละ 1 ของเยาวชนกลุ่มขาดแคลนทุนทรัพย์ในแต่ละรุ่น ดังนั้น แผนงานนี้จึงมุ่งขยายผลสู่การระดมทุนและร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและแหล่งทุนอื่นในการจัดทุนการศึกษาสำหรับกลุ่มผู้ขาดแคลน (Need-Based Scholarship) เพิ่มเติมจากทุน กสศ.ซึ่งอาจนำไปสู่มาตรการทางนโยบายต่อไป จุดประสงค์อีกด้านหนึ่งคือการยกระดับคุณภาพการศึกษาในสถาบันที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาครูสายอาชีพ ร่วมไปกับการรณรงค์ด้านค่านิยมและยกระดับคุณภาพการเรียนรู้เพื่ออาชีพสำหรับเยาวชน

(3) **แผนงานพัฒนาคุณภาพโรงเรียนทั้งระบบ** มุ่งพัฒนาโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตชนบทหรือมีสัดส่วนจำนวนนักเรียนยากจนหรือด้อยโอกาสค่อนข้างมาก จำนวนราว 900 แห่ง โดยส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดกลางประจำตำบลตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ แผนงานนี้ส่วนหนึ่งมุ่งพัฒนาคุณภาพของครูและคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามทักษะของศตวรรษที่ 21 รวมถึงการบริหารจัดการโรงเรียน เพื่อค้นหา "คานงัด" หรือระบบส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในบริบทดังกล่าว สำหรับเสนอเป็นนโยบายปฏิรูปเมื่อสิ้นสุดแผน การพัฒนาเครื่องมือวัดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบท รวมถึงทดสอบความเป็นไปได้ของแนวคิดแก้ปัญหาตรงจุดเฉพาะพื้นที่ (Poverty Action Lab Approach) ระบบสนับสนุนให้โรงเรียนสามารถพัฒนาตนเอง (เช่น ระบบรับรองคุณภาพ เป็นต้น)

(4) **แผนงานพัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูสำหรับโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล** มุ่งพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ห่างไกล ยากลำบาก ครอบคลุมทุกโรงเรียนทั่วประเทศราว 1,500 แห่ง มาตรการหนึ่งคือการจัดทุนการศึกษาแก่เยาวชนในภูมิลำเนาท้องถิ่นโรงเรียนเป้าหมาย ให้ได้ศึกษาจนจบหลักสูตร เพื่อกลับไปบรรจุเป็นครูในโรงเรียนในภูมิลำเนาบ้านเกิด ขณะเดียวกันก็มุ่งพัฒนาหลักสูตรการศึกษาสำหรับครูที่จะไปปฏิบัติงานในพื้นที่ชนบทห่างไกลในนามของ "สถาบันต้นแบบ" ตามนัยแห่งมาตรา 5(6) ของ พ.ร.บ. กสศ.ด้วย แผนนี้จึงมีองค์ประกอบของการพัฒนาครู โดยครอบคลุมไปถึงครูรุ่นใหม่และครูประจำการในพื้นที่ห่างไกลด้วย

(5) **แผนงานส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบ** มุ่งค้นหาพัฒนาระบบจัดการศึกษาทางเลือกที่เหมาะกับชุมชนท้องถิ่นสำหรับเยาวชนที่ออกจากระบบการศึกษาแล้ว ทั้งที่มีงานทำ ว่างงาน หรือมีอุปสรรคในการกลับเข้าศึกษาต่อ เช่น กลุ่มเยาวชนที่ไม่อยู่ในระบบการศึกษา การจ้างงาน และการฝึกอบรม ที่เรียกว่า NEET (Not in Education, Employment, or Training) ซึ่งเป็นกลุ่มทรัพยากรมนุษย์ที่รายได้ต่ำและอ่อนแอที่สุดในระบบเศรษฐกิจของไทย เป็นต้น รวมถึงการยกระดับขีดความสามารถของชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการพัฒนาครูสำหรับเยาวชนนอกระบบการศึกษาพร้อมกันไปด้วย

(6) **แผนงานจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ** ร่วมกับหน่วยงานหลักเพื่อมุ่งค้นหาตัวแบบบูรณาการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาระดับพื้นที่ ทั้งระดับจังหวัดหรือระดับย่อยกว่า บางพื้นที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่นวัตกรรมที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดตาม พ.ร.บ. พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 เพื่อทดสอบรูปแบบการจัดการการศึกษาด้วยความรับผิดชอบจากเจ้าของพื้นที่เองเป็นหลัก เชื่อมต่อกับการทำงานขององค์กรรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเศรษฐกิจ บูรณาการทรัพยากร ทั้งจาก กสศ.และจากทรัพยากรแหล่งอื่นในพื้นที่ ทดสอบความเป็นไปได้ของแนวคิดกลไกเชิงพื้นที่และตัวแบบที่เหมาะสม คาดหมายว่าประสบการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้แผน 3 ปีนี้ จะทำให้ได้รูปแบบการดำเนินงานของ กสศ.สำหรับขยายต่อไปในอนาคต

(7) **แผนงานบริหารจัดการ** ในการพัฒนางานที่สามารถส่งผลกระทบสูง (High Impacts) และมีมาตรการการช่วยเหลือได้ตรงกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งต้องอาศัยการใช้ข้อมูลความรู้เพื่อพัฒนาเป็นข้อเสนอในการปฏิรูปการจัดการศึกษา และผลักดันเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบด้วยวิธีการและโอกาสที่เหมาะสม ด้วยวิธีดำเนินงาน 3 ส่วนสำคัญ คือ 1) การกำหนดงานเชิงรุกระดับกลยุทธ์ด้วยการจัดการกลุ่มเป้าหมายหลักในการสร้างความเปลี่ยนแปลงไว้ 2 กลุ่ม ได้แก่ เด็กและเยาวชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาและครู 2) การจัดการโครงสร้างที่มุ่งบูรณาการกลไกภายใต้โครงสร้างการดำเนินงานทุกส่วนให้สอดประสานสู่ผลงานตามกลุ่มเป้าหมาย และ 3) การบริหารจัดการ ประกอบด้วยการบริหารงานบุคคลเพื่อเหนี่ยวนำบุคลากรความสามารถสูงร่วมขับเคลื่อนงานที่สร้างผลกระทบสูง ด้วยรูปแบบที่ยืดหยุ่น การบริหารจัดการและธรรมาภิบาลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพระบบงบประมาณและการเงิน เพื่อวิเคราะห์การใช้งบประมาณตามกลยุทธ์ กลุ่มเป้าหมาย และพื้นที่ ระบบติดตามประเมินผลเพื่อให้เกิดระบบติดตาม (Monitoring) สถานการณ์ของความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งระบบประเมินผลข้อมูลของโครงการต่างๆ และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้เกิดความแม่นยำ เชื่อมโยงระบบและข้อมูลทั้งภายในและภายนอก

นอกจากการขับเคลื่อนเจาะกลุ่มเป้าหมายเฉพาะข้างต้นแล้ว **กสศ.ยังมุ่งที่จะจัดการศึกษาวิจัยระบบการศึกษาระดับประเทศ** เพื่อค้นหาจุดอ่อนเชิงระบบอันเป็นสาเหตุสำคัญของความเหลื่อมล้ำและชี้ประเด็นปฏิรูปการศึกษาร่วมกับหน่วยงานนโยบายหลักอีกด้วย

ใน 3 ปีนี้ รายละเอียดของทุกแผนงานข้างต้นมุ่งเน้นกำหนดผลลัพธ์ที่มีศักยภาพ และสำเร็จได้ในระยะเวลา 3 ปี รวมทั้งขับเคลื่อนโดยการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานวิจัย ติดตามประเมินผล การสื่อสารนโยบาย และระบบสนับสนุนการบริหารจัดการที่เข้มแข็งมีประสิทธิภาพ โดยจะมีการถอดองค์ความรู้จากการดำเนินงานและยกระดับเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อส่งมอบให้กับสังคมต่อไป

กสศ

1. ความเป็นมา (Introduction)

1.1 กสศ.กับการทำงาน 3 ปีแรก (2561-2564)[1]

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 54 วรรค 6 โดยให้จัดตั้งกองทุน วัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและเสริมสร้างและพัฒนาประสิทธิภาพครู โดยมีการบริหารงานที่เป็นอิสระและมีรัฐเป็นผู้จัดสรรงบประมาณให้แก่กองทุน โดยคณะกรรมการได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายของ กสศ.คือ กลุ่มประชากรที่ยากจนที่สุด ร้อยละ 15 ของประเทศ ครอบคลุมทุกช่วงวัย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ทั้งในและนอกระบบการศึกษา

กสศ.มีแผนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแผนการดำเนินงานของประเทศ ได้แก่ (1) แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านที่ 4 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม (2) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ 17 ด้านความเสมอภาคและหลักประกันทาง

[1] เพื่อประโยชน์ในการอ้างอิงจึงขอเรียกปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 - 2564 เป็น 3 ปีแรก โดยนับปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 และ 2562 เป็นปีงบประมาณเดียวกัน เนื่องจากในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 แม้ ครม.อนุมัติงบประมาณให้ กสศ.จำนวน 499,187,400 บาท แต่สำนักงบประมาณได้โอนเงินงบประมาณดังกล่าวให้ กสศ.ใช้ได้ในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 กสศ.จึงใช้งบประมาณ พ.ศ. 2561 และ 2562 ในปีงบประมาณเดียวกัน

สังคม และ (3) แผนปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา (Big Rock ที่ 1) ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัย

จากการดำเนินงานของ กสศ. 3 ปีแรก (ปีงบประมาณ 2561 - 2564) ภายใต้แผนแม่บทปีงบประมาณ 2561 - 2566 พบว่า กสศ.มีผลงานตามภารกิจเชิงปริมาณจำนวนมาก และได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากรัฐบาล ภาคีเครือข่าย และสังคม แต่ผลงานส่วนใหญ่ยังอยู่ในรูป **ผลผลิต** (Output) เช่น จำนวนทุนที่สนับสนุนในลักษณะต่างๆ ขณะที่ยังขาดแนวทางการแสดง **ผลลัพธ์** (Outcome) และ **ผลกระทบ** (Impact) ที่ชัดเจน เช่น ได้บรรลุเป้าหมายของการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเพียงใด เมื่อใด สร้างโอกาสทางการศึกษาแก่ประชากรกลุ่มเป้าหมายเท่าใด ผลเป็นอย่างไร การกำหนดตัวชี้วัดผลลัพธ์จะทำอย่างไร รวมถึงส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาในการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาอย่างไรบ้าง

ขณะเดียวกัน ระยะ 3 ปีที่ผ่านมายังทำให้เห็นสถานการณ์ความไม่แน่นอนด้านทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวโน้มงบประมาณที่เพิ่มในอัตราชะลอตัวลงจากช่วงระยะต้น ในอีกด้านหนึ่ง กสศ.ได้สั่งสมประสบการณ์ที่นำไปสู่ความรู้และความเข้าใจเพียงพอสำหรับนำมาใช้ทบทวนปรับปรุงแผนงานให้สร้างผลงานเชิงคุณภาพได้มากขึ้น รวมถึงการกำหนดผลงานระดับผลลัพธ์และผลกระทบให้สอดคล้องกับปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นจริงเพื่อวางแผนกลยุทธ์ให้เท่าทันกับสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มอนาคตอันใกล้

คณะกรรมการได้ให้ความสำคัญอย่างสูงในการปรับปรุงกลยุทธ์ โดยมีการประชุมหารือกันหลายครั้ง รวมทั้งจัดให้มีการศึกษาเพิ่มเติม จากการวิเคราะห์ความเป็นมาขององค์กร ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าว กสศ.จึงได้ทบทวนและจัดทำแผนกลยุทธ์สำหรับ 3 ปีข้างหน้า (ปีงบประมาณ 2565 - 2567) เพื่อยกระดับประสิทธิผล เพิ่มประสิทธิภาพ ลดความเสี่ยงต่างๆ

ทั้งนี้ แม้ว่าการปรับปรุงกลยุทธ์ครั้งนี้เป็นการปรับเปลี่ยนที่สำคัญขององค์กร หากแต่ กสศ.ก็พร้อมที่จะปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่อาจเปลี่ยนแปลงไปจากที่คาดหมายระหว่างระยะเวลา 3 ปีตามแผนนี้ รวมถึงรับฟังเสียงสะท้อนจากสังคมและคำแนะนำจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะมติของคณะรัฐมนตรี คำอภิปรายจากรัฐสภา และรายงานการประเมินเมื่อครบกำหนดทุก 3 ปี ตาม พ.ร.บ. กสศ. มาตรา 44 ด้วยความมุ่งหวังที่จะสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาให้เกิดขึ้นในระยะยาว และบรรลุความสำเร็จสมตามเจตนารมณ์ในการจัดตั้งได้ในท้ายที่สุด

ผลการดำเนินงาน 3 ปีแรก

3 ปีแรก (ปีงบประมาณ 2561 - 2564) กสศ.ได้รับจัดสรรงบประมาณเป็นจำนวนเงิน 2,537.37 ล้านบาท 5,496.13 ล้านบาท และ 6,084.76 ล้านบาท ตามลำดับ

ในปีแรกของการดำเนินงาน กสศ.ได้ทำการศึกษา ทดลอง และค้นหาวิธีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้งบประมาณถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเน้นการทำงานที่ "ใช้งบประมาณน้อย แต่เกิดผลกระทบมาก" และในปีต่อ ๆ มา กสศ.ได้ขยายผลการทำงานเพื่อให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดต้นแบบการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาที่มีประสิทธิผลสูงสุด

ผลการดำเนินงานของ กสศ.แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. **การอุดหนุนช่วยเหลือเด็กยากจน ด้อยโอกาส เพื่อส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา** ในปีงบประมาณ 2561 - 2564 กสศ.สามารถช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายได้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ คือ ประมาณ 8.29 แสนคน 1.07 ล้านคน และ 1.38 ล้านคน ตามลำดับ เนื่องจาก (1) การขยายพื้นที่หรือสังกัดของโรงเรียนและสถานศึกษาเพื่อให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย (2) จำนวนทุนสะสมของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชนในระบบการศึกษา และ (3) จำนวนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสเพิ่มขึ้นจากสถานการณ์โควิด-19 ซึ่งเริ่มต้นขึ้นในไตรมาส 3 ของปีงบประมาณ 2563

2. **การศึกษาทดลองเพื่อเหนี่ยวนำให้เกิดนวัตกรรมการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ** เพื่อค้นหาวิธีและมาตรการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา เช่น การพัฒนาครูและสถานศึกษาทั้งระบบ นวัตกรรมทุนการศึกษา 4 รายการ การพัฒนาทักษะแรงงานโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

3. **การพัฒนาระบบคัดกรองและฐานข้อมูลเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา** กล่าวได้ว่า กสศ.ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในการสร้างต้นแบบวิธีการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ดังเช่น วิธีการคัดกรอง (Proxy Means Tests: PMT) และจัดสรรเงินอุดหนุนอย่างมีเงื่อนไขรายบุคคล (Conditional Cash Transfer: CCT) ซึ่งสามารถช่วยคัดกรองนักเรียนยากจน โดยร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จัดสรรเงินอุดหนุนปัจจัยพื้นฐานนักเรียนยากจนและคัดกรองนักเรียนยากจนพิเศษ เพื่อช่วยเหลือบรรเทาภาระค่าใช้จ่ายในการมาเรียน และป้องกันการหลุดออกจากระบบการศึกษา โดย กสศ.บูรณาการฐานข้อมูลความยากจนกับ 6 กระทรวง ทำให้เกิดนวัตกรรมงบประมาณที่เบิกจ่ายตรงไปยังกลุ่มเป้าหมาย

ทั้งนี้ การดำเนินภารกิจของ กสศ.ใน 3 ปีงบประมาณแรกบรรลุผลตามเป้าหมายต่าง ๆ ได้ด้วยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งรัฐบาล คณะรัฐมนตรี กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ภาคประชาสังคม รวมทั้งหน่วยงานอื่น ๆ และภาคีเครือข่ายจำนวนมาก ซึ่งเป็นหน่วยรับนโยบายและเป็นผู้ลงมือในภาคปฏิบัติที่แท้จริง

1.2 สถานการณ์ท้าทาย 3 ปีข้างหน้า (Challenge)

สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องและมีความท้าทายสำหรับการดำเนินงานของ กสศ.ใน 3 ปีข้างหน้า ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

1.2.1 สถานการณ์สำคัญเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดขึ้นก่อนวิกฤตโควิด-19

ก่อนวิกฤตโควิด-19 สถานการณ์สำคัญเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในประเทศไทย สรุปได้ดังภาพต่อไปนี้

COVID-19 ทำให้รายได้ครัวเรือนลดลง จำนวนนักเรียนยากจนเพิ่มขึ้น 3 แสนคน

รายได้เฉลี่ยลดลงคิดเป็น 7% เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนมีสถานการณ์ COVID-19

ก่อน COVID-19		หลัง COVID-19
1,159 บาท	รายได้เฉลี่ยสมาชิกในครัวเรือน ต่อคนต่อเดือน	1,077 บาท
44% ของนักเรียนที่สมัครคัดกรอง 1/62	สมาชิกครัวเรือนอายุ 15-65 ปี ว่างงาน (ที่ไม่ใช่นักเรียน/นักศึกษา)	73% ของนักเรียนที่สมัครคัดกรอง 1/63
335,955 คน	จำนวนนักเรียนยากจนพิเศษ	637,507 คน

หมายเหตุ: ประมวลผลจากจำนวนนักเรียนยากจนที่สมัครคัดกรองใหม่ภาคเรียนที่ 1/2562 และ 1/2563
ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (วสศ.), 2563

จากสถานการณ์ดังกล่าว กสศ.ได้สกัด "โจทย์" ที่สำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของระบบการศึกษาไทยไว้ 4 ประเด็น ได้แก่

1) การป้องกันไม่ให้เด็กมากกว่า 1.8 ล้านคน ที่มีสถานะยากจนและยากจนพิเศษ หลุดออกจากระบบการศึกษาก่อนสำเร็จการศึกษาภาคบังคับ

2) การแก้ไขปัญหาเด็กวัยการศึกษาภาคบังคับ (5 - 14 ปี) ที่หลุดออกจากระบบการศึกษามากกว่า 430,000 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 7.5 ของประชากร ให้กลับเข้าสู่ระบบการศึกษาหรือการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และการประกอบอาชีพ

3) การส่งเสริมให้นักเรียนที่มีฐานะยากจนและยากจนพิเศษมีโอกาสเสมอภาคในการศึกษาต่อระดับสูงกว่าภาคบังคับ จากเดิมที่มีโอกาสเพียงร้อยละ 5 ซึ่งต่างจากกลุ่มที่มีรายได้ดีถึง 20 เท่า

4) การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของพัฒนาการด้านการเรียนรู้ระหว่างนักเรียนในสถานศึกษาชนบทและสถานศึกษาในเมือง ที่มีช่องว่างอยู่มากกว่า 2 ปีการศึกษา

1.2.2 สถานการณ์สำคัญจากวิกฤตโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

การแพร่ระบาดของโควิด-19 ตั้งแต่ช่วงปลายปีการศึกษา 2/2562 ส่งผลกระทบต่อครัวเรือนที่มีบุตรหลานอยู่ในวัยเรียนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ส่งผลให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาขยายใหญ่ยิ่งขึ้น

สถานการณ์ที่สำคัญ เช่น การที่ครัวเรือนยากจนยิ่งขึ้นทำให้กลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนที่มีความเสี่ยงที่จะหลุดออกจากระบบการศึกษามีจำนวนเพิ่มขึ้น หรือหากยังคงอยู่ในระบบ สถานศึกษาหรือครูอาจยังไม่ได้มีความพร้อม รวมถึงขาดอุปกรณ์สื่อกลางการเรียนรู้และหลักสูตรที่เหมาะสม ทำให้เด็กและเยาวชนเกิดภาวะความรู้ถดถอย (Learning Loss) นอกจากนี้ ยังพบปัญหาอื่นๆ ที่มีความซับซ้อน เช่น เรื่องการจัดการด้านสาธารณสุขภายในโรงเรียน ที่แม้ว่าไม่ได้เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาโดยตรง แต่ก็ส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนในแต่ละพื้นที่ด้วย

การที่สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ยังมีความไม่แน่นอนสูงในช่วง 3 ปีต่อจากนี้ ทำให้ กสศ. จำเป็นต้องคำนึงถึงการเพิ่มความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน ทั้งการตั้งโจทย์การทำงาน การประเมินสถานการณ์แวดล้อมของปัญหา และการรวบรวมองค์ความรู้ รวมถึงเพิ่มความสามารถในการดึงภาคีเครือข่ายใหม่ที่เหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาให้หลากหลายมิติยิ่งขึ้น เพื่อร่วมหาทางปรับตัวหรือฟื้นฟูความสามารถในการเรียนรู้ของเด็ก เยาวชนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว รวมถึงการนำเทคโนโลยีสำหรับการศึกษามาปรับใช้ เพื่อสร้างโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ โดยผสมผสานกับการเรียนการสอนในห้องเรียนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลา

1.3 ระบบนิเวศในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา (Ecology of Equitable Education)

ในประเทศไทยมีหน่วยงานจำนวนมาก ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ที่ดำเนินงานเกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยอาจเรียกว่า "นิเวศของระบบการศึกษา" (Ecology of Education System)

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในนิเวศของระบบการศึกษามีทั้งหน่วยงานที่มีภารกิจในลักษณะ "เจ้าของเรื่อง" เช่น เป็นผู้จัดการศึกษาโดยตรง ทั้งการศึกษาในโรงเรียนและการศึกษาทางเลือก บางหน่วยงานมีบทบาทสนับสนุน เช่น การจัดสอบวัดผล การศึกษาวิจัย อาสาสมัคร เผยแพร่สื่อสารด้านการศึกษา กิจการด้านเทคโนโลยีการศึกษา เป็นต้น

สภาพความเป็นไปในระบบนิเวศของการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาในแต่ละช่วงเวลา ถือเป็นข้อมูลเชิงสถานการณ์ที่สำคัญสำหรับ กสศ.ในการออกแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือในการทำงานเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาเพื่อขับเคลื่อนงานแต่ละด้าน โดยเหนี่ยวนำจุดแข็งและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น ด้านนโยบาย กำลังคน งบประมาณ เทคโนโลยี และโอกาสเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ฯลฯ ของแต่ละหน่วยงาน เพื่อร่วมสร้างผลงานตามเป้าประสงค์ 4 ประการตามแผนกลยุทธ์ฉบับนี้ที่มุ่งสร้างความเปลี่ยน-แปลงเชิงระบบ (System Change) เป็นขั้นสูงสุด

ในการขับเคลื่อนงานในนิเวศของการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา กสศ.กระทำโดยยึดถือหลักการว่า จะไม่ปฏิบัติงานซ้ำซ้อนกับหน่วยงานประจำหรือมีเจ้าภาพหลักดำเนินการอยู่แล้ว เพื่อลดความจำเป็นในการเพิ่มเติมงบประมาณจำนวนมาก หรือขยายขนาดองค์กรโดยไม่จำเป็น

ด้วยเหตุนี้ กสศ.จึงนำข้อมูลการสำรวจหน่วยงานภาคีในระบบนิเวศของการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาตามจุดเน้นตามกระบวนการเปลี่ยนแปลงนโยบาย[2] ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของแต่ละฝ่าย มาใช้ในการวางแผนและดำเนินงานให้บรรลุผลตามเป้าหมายและทิศทางในแผนกลยุทธ์ 3 ปีนับจากนี้

[2] เป็นข้อมูลที่จัดทำโดยบริษัทที่ปรึกษา Roland Berger ในปี 2563 - 2564 เพื่อสนับสนุนการจัดทำแผนกลยุทธ์ฉบับนี้

ภาพจำลองการสร้างโอกาสและมูลค่าเพิ่มบนกระบวนการเปลี่ยนแปลงนโยบายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน **"นิเวศการศึกษา"**

ข5 การร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

Intervention journey →

	Generate Intervention	Pilot, incubate & evaluate	Scale & accelerate	Advocate	Operate	Monitor	
ภาครัฐ สป.ศธ.							ผลักดันการรับนโยบายเกี่ยวกับการศึกษา
สพฐ.							นำร่องโครงการ ภายใต้พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
สก.							จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อบรรจุในแผนพัฒนาการศึกษา
อปท.							นำร่องโครงการ ในโรงเรียนสังกัด อปท. และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
สภาพัฒน์ฯ							จัดทำข้อเสอนเชิงนโยบายเพื่อบรรจุในแผนพัฒนาแห่งชาติ
กลต.							สนับสนุน innovative financing และผลักดันกฎระเบียบ CSR
ตลท.							สนับสนุน innovative financing และผลักดันกฎระเบียบ CSR
กรมพินิจฯ							สนับสนุนการพัฒนาโครงการเพื่อช่วยกลุ่มเป้าหมายของหน่วยงาน

Intervention journey

		Generate Intervention	Pilot, incubate & evaluate	Scale & accelerate	Advocate	Operate	Monitor	
หน่วยงานวิจัย	TDRI	⚑	⚑	●	○		○	นำร่องโครงการ ภายใต้พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
	PIER	⚑	○	○	○			สนับสนุนข้อมูลและเงินทุนสำหรับงานวิจัย
มหาวิทยาลัย		⚑	○	○	●			สนับสนุนข้อมูลและเงินทุนสำหรับงานวิจัย
NGOs	UNESCO	○	⚑	⚑	⚑			ช่วยขยายผลโครงการ
	Unicef	⚑	⚑	○	⚑			กำหนดเป้าหมายและความร่วมมืออย่างเป็นระบบร่วมกัน
	มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์	●	○	●	⚑			เป็นกระบอกเสียงให้กับงานขององค์กร
	มูลนิธิสยามกัมมาจล	●	○	●	⚑			ใช้ประโยชน์จากเครือข่ายของ กสศ.เพื่อทำงานร่วมกับภาครัฐ
บริษัทเอกชน	Betagro		⚑	○	○			ให้ข้อมูลและเครือข่ายเพื่อพัฒนาโครงการสำหรับ corporate CSR programs
	SCG		⚑	○	○			
	CPF		⚑	○	○			
	TOT		⚑	○	○			
	KTC		⚑	○	○			
	MK		⚑	○	○			
สื่อ					⚑			

● มีโอกาสมากและมูลค่าเพิ่มสูง ○ มีโอกาสและมูลค่าเพิ่มพอสมควร ● มีโอกาสและมูลค่าน้อย ● หน้าที่ทับซ้อนและควรหลีกเลี่ยง ○ ไม่มีโอกาส

⚑ จุดที่เหมาะสมในการเริ่มความสัมพันธ์

2. แผนกลยุทธ์ กสศ. ปี 2565-2567

จากการทำงานใน 3 ปีที่ผ่านมาของ กสศ.รวมถึงระบบนิเวศในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา และสถานการณ์ของปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 กสศ.ได้ทบทวนวิธีการทำงาน จนนำมาสู่แผนกลยุทธ์สำหรับ 3 ปีต่อไป ดังต่อไปนี้

2.1 วิสัยทัศน์[3] (Vision)

**"เด็ก เยาวชน และประชาชน
ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์
หรือด้อยโอกาสทุกคนสามารถเข้าถึง
การศึกษาที่มีคุณภาพ"**

วิสัยทัศน์ (Vision) ในที่นี้ หมายถึง ภาพฉายของสังคมที่พึงปรารถนาในระยะยาว ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จมาจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งหมด รวมถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของโลกอีกด้วย แม้ กสศ.จะเป็นเพียงหน่วยงานขนาดเล็กเกินกว่าที่จะกำหนดผลการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยในระยะยาวได้เพียงลำพัง แต่การกำหนดวิสัยทัศน์ในลักษณะดังกล่าวเป็นไปเพื่อแสดงถึงรูปธรรมของอุดมการณ์ที่ กสศ.ยึดมั่นและมุ่งหวังให้เกิดขึ้น รวมถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญอันเป็นจุดกำเนิดของ กสศ.เอง

2.2 พันธกิจ (Mission)

**"เหนี่ยวนำทุกภาคส่วน
ร่วมขับเคลื่อนการส่งเสริมโอกาส
ทางการศึกษา เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ
และเพื่อพัฒนาคุณภาพครู"**

พันธกิจ (Mission) ในการกำหนดบทบาทพื้นฐานนั้น กสศ.ได้กำหนดตำแหน่งทางกลยุทธ์ขององค์กร (Strategic Positioning) ไว้ในฐานะของ **"ตัวเร่งการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ" โดยจะทำหน้าที่เป็นผู้เหนี่ยวนำให้เกิดการประสานพลังจากผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อกำหนดเป้าหมายและพัฒนานโยบายสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างโอกาสทางการศึกษา โดยมุ่งเป้ากลุ่มเด็กและเยาวชนที่ขาดโอกาสมากที่สุด**

เมื่อมองจากภาพรวมของ "นิเวศการศึกษา" กสศ. จึงมีบทบาทเป็น "ตัวเร่ง" (Catalyst) ให้เกิดการลดความเหลื่อมล้ำและส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา ด้วยการกระตุ้นชี้เป้าหมายและเอื้ออำนวย ให้หน่วยงานทุกภาคส่วนที่มีภารกิจด้านการศึกษาเข้าร่วมในกระบวนการผลักดันเชิงนโยบาย เพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาในทุกขั้นตอน โดยบริหารจัดการให้เหมาะสมกับบทบาทศักยภาพ และปัจจัยเฉพาะของแต่ละฝ่าย

---

[3] เนื่องจากเกี่ยวข้องกับปัจจัยภายนอกจำนวนมากและเป็นอุดมคติระยะยาว ดังนั้นในแผนกลยุทธ์ฉบับนี้ได้กำหนดผลที่พึงประเมินไว้ในระดับเป้าประสงค์ (Goal) และวัตถุประสงค์ (Objective)

2.3 เป้าประสงค์ (Goals)

จากวิสัยทัศน์และพันธกิจดังกล่าว กสศ.จึงกำหนดเป้าประสงค์ไว้ 2 ส่วน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มเป้าหมาย และการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มเป้าหมาย ปรากฏในเป้าประสงค์ ข้อ 1-3 ได้แก่

G1 การเข้าถึงการเรียนรู้ (Learning Access) เด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา สามารถเข้าถึงระบบการศึกษาหรือระบบจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับศักยภาพของตนเอง ครอบครัว ชุมชน จนสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ

G2 ผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcome) เด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษาได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง และมีผลลัพธ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความถนัดและทักษะที่พร้อมสำหรับโลกยุคใหม่

G3 การศึกษาทางเลือก (Alternative Education) เยาวชนกลุ่มที่ขาดโอกาส วัย 15-24 ปี ซึ่งอยู่นอกระบบการศึกษา มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนให้สูงขึ้น สามารถพึ่งตนเองในโลกสมัยใหม่ได้ด้วยการศึกษาทางเลือกและการศึกษาตามอัธยาศัย

การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ ปรากฏในเป้าประสงค์ ข้อ 4 ได้แก่

G4 การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (System Change) นโยบายทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นมุ่งจัดสรรและบริหารจัดการทรัพยากร (งบประมาณ บุคลากร สถานที่ อุปกรณ์ และอื่นๆ) เพื่อส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพตลอดชีวิต ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และพัฒนาคุณภาพครู โดยมีต้นแบบและนวัตกรรมที่สามารถผลักดันให้เกิดนโยบายและการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบได้ ผ่านการจัดสรรและบริหารจัดการทรัพยากร เช่น งบประมาณ บุคลากร สถานที่ อุปกรณ์และอื่นๆ

2.4 วัตถุประสงค์ (Objectives)

O1 สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนสามารถเข้าถึง (Learning Access) ทั้งการศึกษาในระบบหรือการศึกษาทางเลือกอย่างมีคุณภาพ และป้องกันการหลุดออกนอกระบบการศึกษา โดยเฉพาะในระดับการศึกษาภาคบังคับตามรัฐธรรมนูญ

O2 สนับสนุนให้สถานศึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง รวมถึงชุมชนและภาคประชาสังคม สามารถจัดการศึกษาหรือร่วมสนับสนุนการจัดการศึกษาที่ผู้เรียนได้รับผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcome) ที่มีคุณภาพ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษาระหว่างหน่วยจัดการศึกษา และปลูกฝังทักษะที่จำเป็นในโลกแห่งศตวรรษที่ 21 ให้แก่เด็กและเยาวชนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ รวมถึงกลุ่มด้อยโอกาส ให้สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

O3 สนับสนุนเยาวชนและประชาชนที่อยู่นอกระบบการศึกษา (Alternative Education) ให้เข้าถึงการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ บนหลักการเรียนรู้ได้ตลอดทุกช่วงชีวิต ด้วยนวัตกรรมแบบต่างๆ โดยทำงานร่วมกับภาคีนโยบายและภาคส่วนในชุมชนสังคม

O4 สร้างนวัตกรรม องค์ความรู้ และฐานข้อมูล (Knowledge for Systems Change) สำหรับภารกิจลดความเหลื่อมล้ำ และนำไปใช้ในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบาย

O5 สร้างความเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (Network for System Change) ในระดับต่างๆ เพื่อร่วมผลักดันภารกิจในการลดความเหลื่อมล้ำรวมถึงการระดมทรัพยากร เพื่อส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา

2.5 ผลลัพธ์สำคัญ (Key Results)

ผลลัพธ์สำคัญ 10 ประการที่คาดหวังภายในระยะเวลา 3 ปีนับจากนี้ แบ่งตามเป้าประสงค์หลัก 4 ข้อ ดังนี้

G1 การเข้าถึงการเรียนรู้ (Learning Access)

K1 อัตราการเข้าเรียนสุทธิของเด็กปฐมวัยและวัยเรียนเพิ่มขึ้น

K2 อัตราการคงอยู่ของนักเรียนเพิ่มขึ้น

K3 โอกาสการศึกษาต่อทั้งในและนอกระบบตามศักยภาพของผู้เรียนมีสูงขึ้น

G2 ผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcome)

K4 ช่องว่างของผลลัพธ์การเรียนรู้ระหว่างนักเรียนกลุ่มด้อยโอกาสกับนักเรียนกลุ่มอื่นๆ ลดลง

K5 ครูและหน่วยจัดการเรียนรู้ได้รับการพัฒนาศักยภาพ เพื่อจัดการศึกษาตามความต้องการที่หลากหลายเพื่อคุณภาพของผู้เรียน

G3 การศึกษาทางเลือก (Alternative Education)

K6 เยาวชนและประชาชนนอกระบบการศึกษาได้รับโอกาสกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา หรือได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพตามศักยภาพ

K7 การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับเยาวชนและประชาชนนอกระบบการศึกษา เพื่อการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

G4 การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (System Change)

K8 นวัตกรรมและองค์ความรู้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบาย

K9 งบประมาณด้านการศึกษามีการจัดการโดยใช้หลักความเสมอภาค

K10 ชุมชนและปัจจัยทางสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2.6 จุดเน้นเพื่อขับเคลื่อนให้เกิดความเปลี่ยนแปลง 5 ด้าน (5 Focus Areas)

กสศ.ได้กำหนดจุดเน้นเพื่อขับเคลื่อนให้เกิดความเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายระดับต่าง ๆ ในแผนกลยุทธ์ฉบับนี้ไว้ 5 ด้าน ดังนี้

(1) สื่อสารคุณค่าของการสร้างความเสมอภาคและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเพื่อหลอมรวมพลังภาคีเครือข่ายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (Share The Same Mindset)

กสศ.เชื่อว่าการทำให้ภาคีเครือข่ายเกิดความตระหนักและยึดถือคุณค่าร่วมกัน ในการสร้างความเสมอภาคและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา จะเป็นจุดเริ่มต้นและพื้นฐานอันแข็งแกร่งของการขับเคลื่อนงานทุกด้านให้เป็นไปอย่างมุ่งมั่นและเกิดพลังสร้างสรรค์

(2) ใช้ข้อมูลและองค์ความรู้เพื่อชี้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายในทุกระดับ (Data & Evidence As Driver Of Change)

กสศ.ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาฐานข้อมูลที่มีคุณภาพ ทั้งการริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ ที่จำเป็น และเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลของหน่วยงานรัฐต่าง ๆ รวมทั้งการสร้างและรวบรวมองค์ความรู้เชิงประจักษ์ เพื่อนำมาวิเคราะห์และสื่อสารต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและสังคม ในบทบาท *"ผู้นำทางความคิด"* ผ่านการนำเสนอแนวทางปฏิบัติที่ดี (Best practices) ที่ผ่านการวิจัย บ่มเพาะ จนเกิดความรู้ที่ชัดเจนและอยู่ในขั้นตอนสู่การเรียนรู้และขยายผลได้ เพื่อชี้นำการเปลี่ยนแปลง และสร้างแรงกระเพื่อมไปสู่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ระดับรัฐบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ครัวเรือน หน่วยงานประชาชน ให้เข้าร่วมมีบทบาทในขอบเขตความรับผิดชอบของตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ

(3) ทำงานร่วมกับภาคีในการสร้างแนวทางนวัตกรรม และการขยายผลโครงการที่ประสบผลสำเร็จเพื่อผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเชิงปฏิรูป (Mobilizing Partners)

กสศ.ตระหนักดีว่าจำเป็นต้องระดมภาคีทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคเอกชน ภาคท้องถิ่น และภาคประชาสังคม เพื่อให้เกิดพลังความร่วมมือในการกำหนดเป้าหมายและพัฒนานโยบายลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสทางการศึกษา โดยใช้กรอบการทำงานแบบมีหลักฐานเชิงประจักษ์และธรรมาภิบาล และใช้ระบบเครือข่ายในการขยายผลโครงการที่ผ่านการทดลองแล้วพบว่าประสบผลสำเร็จ

(4) กระตุ้นการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพในการสร้างความเสมอภาค (Leveraging Resources)

การนำระบบฐานข้อมูลสารสนเทศของเด็กเยาวชนกลุ่มเป้าหมายรายบุคคลทั่วประเทศ และองค์ความรู้จากงานวิจัยไปใช้ในการ "ชี้เป้า" สำหรับการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพอย่างตรงจุด โดยมุ่งหวังให้เกิดการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

(5) เน้นการวิจัยเชิงประจักษ์และประเมินผลเพื่อการพัฒนาโครงการและกลั่นกรององค์ความรู้ (Programming Excellence & Developmental Evaluation)

จากประสบการณ์ใน 3 ปีแรก ได้แสดงถึงจุดแข็งประการหนึ่งของ กสศ.ในการเป็นหน่วยงานวิชาการ โดย กสศ.ได้จัดตั้ง "สถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (วสศ.)" ที่มีสถานะเป็นหน่วยงานภายใน โดย วสศ. ได้จัดเผยแพร่ผลการศึกษาเชิงระบบไว้ โดยเฉพาะในด้านการค้นหานักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และการเสนอมาตรการทางการคลังสำหรับกลุ่มเป้าหมายนี้ ดังนั้น ในระยะ 3 ปีต่อจากนี้ วสศ.จะเพิ่มบทบาทในการศึกษาวิจัยเพื่อตอบสนองแผนงานเฉพาะให้ครอบคลุมประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 4 กลุ่ม ด้วยการพัฒนาสมรรถนะในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ควบคู่ไปกับการวิจัยระดับมหภาคและการวิจัยเชิงระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยเพื่อประเมินผลมาตรการต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการ

นอกจากนั้น กสศ.จะเน้นการติดตามและประเมินผล (Monitoring & Evaluation) โครงการต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการ เพื่อให้สามารถติดตาม (Monitor) และ

วิเคราะห์รายงานสถานการณ์ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านต่างๆ ได้อย่างทันท่วงที อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่รวดเร็วและตรงเป้า และจะเน้นพัฒนาระบบการประเมินผล (Evaluation) โครงการต่างๆ ที่ได้ดำเนินการสามารถส่งผลกระทบเชิงบวกต่อกลุ่มเป้าหมายและสังคมมากน้อยเพียงใด นำไปขยายผลต่อได้หรือไม่ เพื่อให้มั่นใจได้ว่าจะสามารถสร้างข้อเสนอนโยบายปฏิรูปที่มีคุณภาพสูงต่อประเทศ รวมถึงการนำระบบการประเมินเพื่อการพัฒนา (Developmental Evaluation) เพื่อให้การดำเนินโครงการต่างๆ เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้รับผลที่เหมาะสมมากขึ้น

1. สื่อสารคุณค่าของการสร้างความเสมอภาคและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเพื่อหลอมรวมพลังภาคีเครือข่ายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (Share The Same Mindset)
2. ใช้ข้อมูลและองค์ความรู้เพื่อชี้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายในทุกระดับ (Data & Evidence As Driver Of Change)
3. ทำงานร่วมกับภาคีในการสร้างแนวทาง นวัตกรรม และการขยายผลโครงการที่ประสบผลสำเร็จเพื่อผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเชิงปฏิรูป (Mobilizing Partners)
4. กระตุ้นการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพในการสร้างความเสมอภาค (Leveraging Resources)
5. เน้นการวิจัยเชิงประจักษ์และประเมินผลเพื่อการพัฒนาโครงการและกลั่นกรององค์ความรู้ (Programming Excellence & Developmental Evaluation)

ผลลัพธ์
ที่สามารถเห็นได้
(Results at a Glance)

ผลลัพธ์ที่สามารถเห็นได้ (Results at a Glance)

เป้าหมาย 1: เพิ่มการเข้าถึง (Access) นักเรียนที่ยากจน ด้อยโอกาส ได้เข้าถึงระบบการศึกษาอย่างทั่วถึง

เป้าหมายระดับประเทศ (Country Level)	เป้าหมายระดับกลุ่มเป้าหมาย กสศ. (EEF Targeted Level)
* นักเรียนกลุ่มยากจน/ด้อยโอกาสในประเทศไทยมีอัตราการหลุดออกนอกระบบการศึกษาก่อนภาคบังคับ **น้อยกว่า 10%**	* นักเรียนกลุ่มยากจน/ด้อยโอกาสที่ได้รับเงินอุดหนุนจาก กสศ.มีอัตราการหลุดออกนอกระบบการศึกษาก่อนภาคบังคับ **น้อยกว่า 2%**
* นักเรียนกลุ่มยากจน/ด้อยโอกาสในประเทศไทยมีอัตราการคงอยู่ก่อนภาคบังคับ **มากกว่า 90%**	* นักเรียนกลุ่มยากจน/ด้อยโอกาสที่ได้รับการสนับสนุนจาก กสศ.มีอัตราการคงอยู่ก่อนภาคบังคับ **มากกว่า 99%**
* **40%** ของนักเรียนที่หลุดออกนอกระบบในประเทศไทย ต้องได้กลับเข้าศึกษาต่อทั้งในระบบและนอกระบบ	* **80%** ของนักเรียนที่หลุดออกนอกระบบในจังหวัดที่ กสศ.ทำงานด้วย ต้องได้กลับเข้าศึกษาต่อทั้งในระบบและนอกระบบ

เป้าหมาย 2: พัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcome) นักเรียนยากจน/ด้อยโอกาส มีผลการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

เป้าหมายระดับประเทศ (Country Level)	เป้าหมายระดับกลุ่มเป้าหมาย กสศ. (EEF Targeted Level)
* นักเรียนกลุ่มด้อยโอกาสของไทยมีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ที่สูงขึ้น (วัดจากคะแนนสอบมาตรฐาน)	* นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจาก กสศ. มีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ที่สูงขึ้น (วัดจากคะแนนมาตรฐานและการประเมินภายใน กสศ.)

ผลลัพธ์ที่สามารถเห็นได้ (Results at a Glance)

เป้าหมาย 2: พัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcome) นักเรียนยากจน/ด้อยโอกาส มีผลการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

เป้าหมายระดับประเทศ (Country Level)	เป้าหมายระดับกลุ่มเป้าหมาย กสศ. (EEF Targeted Level)
* ช่องว่างของผลสัมฤทธิ์ระหว่างนักเรียนด้อยโอกาสกับกลุ่มอื่น ๆของประเทศไทยมีลดลง **(เทียบกับนักเรียนตามกลุ่มเศรษฐฐานะต่าง ๆ)**	* ช่องว่างของผลสัมฤทธิ์ระหว่างนักเรียนด้อยโอกาสที่ได้รับการสนับสนุนจาก กสศ.กับกลุ่มอื่น ๆลดลง
* เด็กไทยสามารถก้าวข้ามความยากจนข้ามรุ่นได้ (คนไทยมีรายได้ที่ดีกว่ารุ่นพ่อแม่) **(วัดจาก labor Force Survey ของ สสช.)**	* นักเรียนที่ได้รับการสนับสนุนจาก กสศ.มีรายได้ที่ดี สามารถขจัดความยากจนแบบข้ามรุ่นได้ **(วัดจากรายได้ในระยะยาวผู้เข้าสู่ตลาดแรงงาน)**

เป้าหมาย 3 : การศึกษาทางเลือก (Alternative Education) เยาวชนขาดโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพที่สูงขึ้น

เป้าหมายระดับประเทศ (Country Level)	เป้าหมายระดับกลุ่มเป้าหมาย กสศ. (EEF Targeted Level)
* 50% ของเยาวชนอายุ 15 ปีที่อยู่นอกระบบการศึกษาในประเทศไทย ได้รับโอกาสในการศึกษาหรือฝึกฝนพัฒนาทักษะอาชีพ	* 80% ของเยาวชนอายุ 15 ปีที่อยู่นอกระบบการศึกษาในจังหวัดที่ กสศ.ทำงานด้วย ได้รับโอกาสในการศึกษาหรือฝึกฝนพัฒนาทักษะอาชีพ
* เด็กและเยาวชนนอกระบบของไทยมีระดับความรู้ความสามารถ ทักษะการทำงานที่สูง (Workforce Skills Assessment > 60%)	* เด็กและเยาวชนนอกระบบที่ได้รับการสนับสนุนจาก กสศ.มีระดับความรู้ความสามารถ ทักษะการทำงานที่สูง (> 80%)

ผลลัพธ์ที่สามารถเห็นได้ (Results at a Glance)

เป้าหมาย4: มุ่งสู่การขยายผล (IMPACT) การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

เป้าหมายระดับประเทศ (Country Level)	เป้าหมายระดับ กสศ. (EEF level)
* งานนวัตกรรมของ กสศ.ได้รับการนำไปขยายผลโดยภาครัฐและภาคส่วนต่างๆ ในสังคม (**30% ของโครงการ**, จำนวน 10 โครงการ)	* งานวิจัยและโครงการของ กสศ.มีรายงานการติดตามและประเมินผล **100%**
* นักเรียนและโรงเรียนได้รับผลกระทบจากนโยบายของ กสศ.ที่ถูกนำไปขยายผลในระดับประเทศ (จำนวนนักเรียน โรงเรียน, **10% ของนักเรียน**)	* **75%** ของโครงการและกิจกรรมของ กสศ.ได้รับการผลักดันขยายผลเผยแพร่เชิงนโยบาย
*งบประมาณด้านการศึกษาของไทยได้รับการจัดสรรโดยหลักความเสมอภาค (**50% ของงบประมาณ**)	* **5%** ของงบประมาณ กสศ.ได้จากงบประมาณนอกเหนือจากงบประมาณแผ่นดิน (innovative finance)
* เกิดภาคีเครือข่ายประชาสังคมเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาจำนวน 100 แห่ง	* เกิดภาคีเครือข่ายประชาสังคมเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาใน 10 **จังหวัด** มีกิจกรรมที่โดดเด่น 60 **กิจกรรม**

3. แผนงานเฉพาะด้านตามประชากรกลุ่มเป้าหมายและการบริหารจัดการ

3.1 แผนงานพัฒนาระบบหลักประกันความเสมอภาคทางการศึกษา

กลุ่มเป้าหมาย	เด็กวัยเรียนในและนอกระบบการศึกษา (อายุ 2-14 ปี)	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
สถานการณ์ปัญหา	• ยังมีเด็กปฐมวัยที่ไม่ได้เข้าเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก/โรงเรียนอนุบาล • พัฒนาการด้านร่างกายของเด็กยากจน (น้ำหนักและส่วนสูง) เทียบอายุต่ำกว่ามาตรฐาน • เด็กในช่วงวัยการศึกษาภาคบังคับหลุดออกจากระบบการศึกษาเป็นจำนวนมาก ส่งผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ • สถานการณ์โควิด-19 ทำให้นักเรียนยากจนและยากจนพิเศษมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น มีความเสี่ยงหลุดออกนอกระบบมากขึ้น โดยเฉพาะช่วงชั้นรอยต่อ (อ.3, ป.6, ม.3)	
เป้าประสงค์	การเข้าถึงการเรียนรู้ (Learning Access) พัฒนาระบบหลักประกันความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาให้แก่นักเรียนยากจนพิเศษและด้อยโอกาส	G1
	การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (System Change) การปฏิรูประบบงาน กลไกที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลเพื่อการจัดสรรทรัพยากร เฝ้าระวัง ติดตาม ส่งเสริม และส่งต่ออย่างเป็นระบบ	G4
วัตถุประสงค์หลัก	• พัฒนาต้นแบบ ได้แก่ (1) การจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาเพื่อความเสมอภาค (Equity Based Budgeting) และ (2) เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมหลักประกันโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กวัยเรียนในครัวเรือนยากจนและด้อยโอกาสให้สำเร็จการศึกษาภาคบังคับหรือสูงกว่าได้ตามศักยภาพ	G1, O1

กลุ่มเป้าหมาย	เด็กวัยเรียนในและนอกระบบการศึกษา (อายุ 2-14 ปี)	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
วัตถุประสงค์หลัก	• พัฒนาและส่งมอบต้นแบบระบบดูแล เฝ้าระวัง และส่งต่อเด็กวัยเรียนในครัวเรือนยากจนและด้อยโอกาสให้คงอยู่ในระบบการศึกษา ให้แก่หน่วยงานต้นสังกัดทางการศึกษา	G4, O5
	• สนับสนุนการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายและการปฏิรูประบบการศึกษาและสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ ท้องถิ่น และเอกชนในการระดมทรัพยากร และการส่งต่อกลุ่มเป้าหมาย	G4, O4
ผลลัพธ์	ระดับประเทศ	
	1) อัตราการหลุดออกนอกระบบการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายก่อนภาคบังคับลดลง	G1, K1, K2
	ระดับพื้นที่/แผนงาน	
	2) เกิดกลไกความร่วมมือในการดำเนินงานระดับพื้นที่เพื่อติดตามและเฝ้าระวังการหลุดออกจากระบบการศึกษา	G1, K1, K2, K10
	3) มีงานวิจัยที่วิเคราะห์สถานการณ์และสาเหตุสำคัญของอุปสรรคในการเข้าถึงและคงอยู่ในระบบการศึกษาของนักเรียนยากจนและด้อยโอกาส ที่ครอบคลุมทุกปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	G4, K8
	4) การพัฒนาระบบการคัดกรองนักเรียนยากจนและด้อยโอกาสและระบบการดูแลนักเรียนครอบคลุมในมิติต่าง ๆ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงการสนับสนุนทุนการศึกษาหรือทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีประสิทธิภาพ	G1, G4, K1, K9, K10

กลุ่มเป้าหมาย	เด็กวัยเรียนในและนอกระบบการศึกษา (อายุ 2-14 ปี)	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
ผลลัพธ์	5) พัฒนาระบบการติดตาม ช่วยเหลือ และสนับสนุนนักเรียนยากจนและด้อยโอกาสให้เข้าถึงทุนการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ	G1, G4, K1, K8
แนวทางการดำเนินงานโดยสรุป	1) ดำเนินการคัดกรองความยากจนและด้อยโอกาสของกลุ่มเป้าหมายตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงการศึกษาภาคบังคับ 2) วิจัยพัฒนาแนวทาง/มาตรการเพื่อลดปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงและการคงอยู่ในระบบการศึกษา 3) ใช้ฐานข้อมูลในการกระตุ้นและชี้เป้า เพื่อให้เกิดความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหาในระดับนโยบายอย่างสอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ 4) พัฒนาระบบเฝ้าระวังร่วมกับศูนย์ดูแลช่วยเหลือนักเรียน ร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัด 5) สนับสนุนข้อมูลเพื่อให้เกิด (1) ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในมิติต่างๆ เช่น ความยากจน สุขภาพ การเรียนรู้ พฤติกรรม และ (2) รูปแบบการติดตามและประเมินผลระบบหลักประกันเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา 6) พัฒนาระบบส่งต่อข้อมูลร่วมกับหน่วยงานในระดับอาชีวศึกษาและระดับอุดมศึกษา รวมทั้งส่งต่อข้อมูลนักเรียนยากจนเพื่อเพิ่มโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น จากการได้รับทุนการศึกษาจากแหล่งต่างๆ เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคม 7) ทำงานร่วมกับภาคีทุกภาคส่วนเพื่อจัดหาแหล่งทุนการศึกษา และจัดการพัฒนาศักยภาพกลุ่มเป้าหมายให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ	

3.2 แผนงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพเยาวชนระดับการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ

กลุ่มเป้าหมาย	เยาวชนในระบบการศึกษาสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ (15-24 ปี)	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
สถานการณ์ปัญหา	• สัดส่วนเยาวชนยากจนที่สุด และ "นักเรียนข้างเผือก" ได้เข้าถึงการศึกษาในระดับสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยของประเทศ • การจัดการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับอุปสงค์ของตลาดแรงงานและยังขาดการเชื่อมโยงกับทักษะที่ต้องใช้จริงในการทำงานยุคปัจจุบัน • คุณภาพสถานศึกษายังมีปัญหา ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์และคุณภาพของผู้เรียนจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขและยกระดับ	
เป้าประสงค์	• การเข้าถึงการเรียนรู้ (Learning Access) นักเรียนนักศึกษาที่ยากจน ด้อยโอกาส เข้าถึงโอกาสทางการศึกษาหลังจบการศึกษาภาคบังคับ มีการป้องกันการหลุดออกจากการศึกษา	G1
	• ผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcome) นักเรียน นักศึกษาที่ยากจน ด้อยโอกาส มีโอกาสชีวิตและอาชีพสามารถพึ่งพาตนเองได้ พัฒนาทักษะชีวิตที่เหมาะสมสำหรับโลกยุคปัจจุบัน	G2
	• การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (System Change) การดูแลนักศึกษากลุ่มด้อยโอกาส บุคลากร และระบบจัดการเรียนการสอนมีความสามารถในการสร้างสมรรถนะสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน	G4

กลุ่มเป้าหมาย	เยาวชนในระบบการศึกษาสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ (15-24 ปี)	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
วัตถุประสงค์หลัก	• เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ให้เข้าถึงและได้รับโอกาสพัฒนาและการศึกษาต่อในระดับสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ มีผลการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะการประกอบอาชีพที่มีคุณภาพ นำไปสู่การมีงานทำ	G1, O1, O2
	• เพื่อพัฒนาคุณภาพในการผลิตและพัฒนากำลังคนสายอาชีพที่ตอบสนองต่อความต้องการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และเพิ่มขีดความสามารถของกำลังคนตามนโยบายขับเคลื่อนสู่ประเทศไทย 4.0 ผ่านการสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษาเป้าหมายในการพัฒนาระบบคุณภาพการเรียนการสอนและการบริหารจัดการสถานศึกษาที่สร้างสมรรถนะ (Competencies) และคุณภาพชีวิตของเยาวชน	G2, O2
	• เพื่อสร้างองค์ความรู้จากการปฏิบัติจริงของการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาสถานศึกษาที่ร่วมขับเคลื่อนไปพร้อมกัน ค้นหาปัจจัยขับเคลื่อน ประมวลประสบการณ์การดำเนินงานส่งต่อให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	G4, O4
	• เพื่อชี้นำและผลักดันทางนโยบายและทางสังคมที่จะส่งผลดังนี้ (1) การเข้าถึงการศึกษา (2) การพัฒนาทักษะของเยาวชน และ (3) คุณภาพระบบการศึกษาระดับสูงกว่าภาคบังคับ	G4, O4
ผลลัพธ์	ระดับประเทศ 1) นักเรียน/นักศึกษากลุ่มยากจน/ด้อยโอกาสเรียนจบการศึกษาระดับสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับตามศักยภาพ โดยไม่มีการออกกลางคัน	G1, O1, K2, K3

กลุ่มเป้าหมาย	เยาวชนในระบบการศึกษาสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ (15-24 ปี)	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
ผลลัพธ์	ระดับพื้นที่/แผนงาน	
	2) นักเรียนกลุ่มยากจน/ด้อยโอกาสที่ได้รับการสนับสนุนจาก กสศ.เข้าถึงการศึกษาและอบรมวิชาชีพในระดับสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ	G1, O1, K3
	3) ความสามารถของสถานศึกษาในการดูแลและการป้องกันความเสี่ยงและการหลุดออกจากระบบการศึกษาของนักศึกษารายบุคคล ให้สามารถเรียนจนจบตามหลักสูตร	G1, O1, K2, K3
	4) ขยายทุนการศึกษาในการศึกษาต่อระดับสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ และการฝึกอาชีพ ให้แก่นักเรียนกลุ่มยากจน/ด้อยโอกาส	G1, G2, O1, O2, K2, K3
	5) พัฒนาระบบการติดตาม ช่วยเหลือ และสนับสนุนนักเรียนยากจนและด้อยโอกาสให้เข้าถึงทุนการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ	G4, K8
แนวทางการดำเนินงานโดยสรุป	ระดับนักเรียน นักศึกษา ส่งเสริมให้มีการแนะแนว เข้าถึงการเรียนรู้ และการส่งต่อโอกาสทางการศึกษาสู่ทางเลือกต่างๆ ที่เหมาะสม ทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐานและอาชีวศึกษา กับแหล่งทุนต่างๆ ของทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรเพื่อสังคม โดยเฉพาะสายอาชีพที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ควบคู่ไปกับการพัฒนารูปแบบการบ่มเพาะความสามารถ และพัฒนานักเรียน นักศึกษากลุ่มเป้าหมายอย่างเต็มศักยภาพ ระดับสถานศึกษา ส่งเสริมให้มีระบบที่จำเป็นดังนี้ (1) การดูแล ป้องกันปัญหา ติดตาม เฝ้าระวังและช่วยเหลือเพื่อให้ผู้เรียนสามารถจบการศึกษาตามหลักสูตร (2) พัฒนาหลักสูตรกระบวนการเรียนการสอน การบูรณาการเรียนรู้กับการทำงาน (Work integrated Learning) (3) ความร่วมมือกับภาคผู้ประกอบการและว่าที่นายจ้าง (4) การทดสอบและการประเมินผลที่มีมาตรฐาน เพื่อนำไปสู่การมีสมรรถนะตามความต้องการ	

กลุ่มเป้าหมาย	เยาวชนในระบบการศึกษาสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ (15-24 ปี)	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
แนวทางการดำเนินงานโดยสรุป	ของว่าที่นายจ้าง รวมทั้งทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เศรษฐกิจเทคโนโลยีดิจิทัล และทักษะการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship Skills) ระดับการทำงานร่วมกับหน่วยอื่น ๆ ภายนอกสถานศึกษา วิจัยและถอดบทเรียน เพื่อสรุปองค์ความรู้และนวัตกรรมในเรื่องสำคัญ เช่น ตัวแบบรูปแบบการจัดสรรงบประมาณ การร่วมทุน และการระดมทรัพยากรจากภาคส่วนต่าง ๆ (Co-Funding), การพัฒนารูปแบบการศึกษาและการฝึกอบรมที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะการทำงานหรือการเป็นผู้ประกอบการที่มีคุณภาพ สามารถเป็นต้นแบบและนำสู่การขยายผลในหน่วยงานต้นสังกัด เป็นต้น รวมทั้งพัฒนาการสื่อสารรณรงค์เพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนในสังคมและกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อคุณค่าของการศึกษาเพื่ออาชีพและการมีงานทำ รวมถึงชี้นำและผลักดันทางนโยบายที่จะส่งผลต่อภาพลักษณ์การศึกษา ที่ให้ความสำคัญกับทักษะสูงด้านสายอาชีพ และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาผ่านต้นแบบความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม เช่น ระบบความร่วมมือในการจัดการศึกษาระหว่างสถานศึกษาและสถานประกอบการ เป็นต้น	

3.3 แผนงานพัฒนาคุณภาพโรงเรียนทั้งระบบ

กลุ่มเป้าหมาย	ครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้อำนวยการในสถานศึกษาขนาดกลาง	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
สถานการณ์ปัญหา	• คุณภาพโรงเรียนในประเทศไทยยังมีความแตกต่างกันนักเรียนในโรงเรียนชนบทมีผลการเรียนรู้ช้ากว่านักเรียนในเขตเมืองถึง 2 ปีการศึกษา • การจัดการสอนของครูยังไม่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในโลกยุคใหม่ และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนแปรผันตามคุณภาพการสอนของครู • อัตราการหลุดออกจากระบบการศึกษาของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยเฉพาะนักเรียนชั้นรอยต่อช่วงชั้น (อ.3, ป.6 และ ม.3) ที่ต้องย้ายโรงเรียน • ภาวะการเรียนรู้ที่ถดถอยลง (Learning Loss) จากการระบาดของโควิด-19 ส่งผลให้การเรียนรู้ของนักเรียนหยุดชะงักอย่างน้อย 1 ปีการศึกษา ทั้งด้านความรู้ทางวิชาการและทักษะที่จำเป็น	
เป้าประสงค์	• ผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcome) โรงเรียนมีขีดความสามารถสูงเพียงพอในการบริหารจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพผ่านการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับศตวรรษที่ 21	G2
	• การเข้าถึงการศึกษา (Access Learning) ที่มีคุณภาพของนักเรียน อันรวมถึงการป้องกันเฝ้าระวังนักเรียนไม่ให้หลุดออกจากระบบการศึกษาทุกช่วงชั้นเรียน	G1
	• การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (System Change) ต้นแบบโรงเรียนที่มีอิสระและความพร้อมในการบริหารตนเอง (School autonomy) อย่างเป็นระบบ และส่งผ่านโมเดลการเปลี่ยนแปลงนี้ต่อหน่วยงานนโยบายหรือต้นสังกัด	G4

กลุ่มเป้าหมาย	ครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้อำนวยการในสถานศึกษาขนาดกลาง	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
วัตถุประสงค์หลัก	• เพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดกลางให้เป็นต้นแบบ "โรงเรียนพัฒนาตนเอง" (Self-Improving School)	G4, O4
	• เพื่อพัฒนาสมรรถนะบุคลากรในโรงเรียนให้สามารถจัดการเรียนรู้และสนับสนุนนักเรียนในการพัฒนาทักษะวิชาการ ทักษะชีวิต และทักษะอาชีพอย่างเต็มตามศักยภาพ	G2, O2
	• เพื่อเพิ่มพื้นที่การเรียนรู้แนวใหม่ (Learning Space/Learning Platform) มีรูปแบบหรือนวัตกรรมที่หลากหลาย รวมถึงปัจจัยที่จำเป็นต่อการเพิ่มพูนผลลัพธ์การเรียนรู้ สอดคล้องกับสถานการณ์ และรองรับการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไปในอนาคต	G2, O2
	• เพื่อเฝ้าระวังการหลุดออกจากระบบการศึกษา ป้องกันนักเรียนกลุ่มเสี่ยงทั้งการหลุดระหว่างชั้นปี และการหลุดระหว่างชั้นรอยต่อ รวมถึงการจัดแนะแนวและบูรณาการฐานข้อมูลกับเครือข่ายโรงเรียนที่เกี่ยวข้อง	G1, O1
ผลลัพธ์	ระดับประเทศ 1) โรงเรียนขนาดกลางต้นแบบการพัฒนาตนเองที่พร้อมจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนทุกคนมีโอกาสพัฒนาได้ตามศักยภาพและความต้องการจนจบการศึกษาภาคบังคับ	G4, O4, K8
	ระดับพื้นที่/แผนงาน 2) นักเรียนในโรงเรียนเป้าหมายมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น มีทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาไทยเพื่อการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีทักษะชีวิตและทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทในชุมชนที่อยู่	G2, O2, K4

กลุ่มเป้าหมาย	ครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้อำนวยการในสถานศึกษาขนาดกลาง	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
ผลลัพธ์	3) ผู้บริหารและครูมีสมรรถนะในการใช้ระบบสารสนเทศสำหรับบริหารจัดการโรงเรียนและชั้นเรียน เพื่อให้เกิดการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบได้อย่างต่อเนื่อง	G2, O2, K5
	4) ระบบการเฝ้าระวังนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่ดูแลเด็กได้เป็นรายบุคคล และสามารถส่งต่อข้อมูลไปยังระดับชั้น/โรงเรียนอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	G1, O1, K3
	5) มีพื้นที่การเรียนรู้แนวใหม่ที่หลากหลาย รองรับรูปแบบการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไป สามารถพัฒนาทักษะวิชาการ ทักษะชีวิต และทักษะด้านอาชีพให้แก่นักเรียน	G2, O2, K4
	6) ตัวแบบ "โรงเรียนพัฒนาตนเอง" ถูกนำไปใช้เป็นต้นแบบเพื่อขยายผลในโรงเรียนสังกัดอื่นๆ ได้อย่างเป็นระบบ	G4, O4, K10
แนวทางการดำเนินงานโดยสรุป	1) สนับสนุนการดำเนินงานร่วมกับภาคีเครือข่ายโดยเน้นการนำผลผลิต ผลลัพธ์ และถอดบทเรียนจากการดำเนินงาน (Harvesting) เพื่อนำมาขยายผลการทำงาน 2) สนับสนุนการทำงานร่วมกับหน่วยนโยบายเพื่อให้เกิด (1) กลไกการพัฒนาโรงเรียนในระดับพื้นที่โดยหน่วยงานต้นสังกัด (2) การทำงานร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับระบบการศึกษาได้อย่างครอบคลุม เพื่อต่อยอดนวัตกรรมการเรียนการสอน โดยมุ่งผลต่อการยกระดับการเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการแตกต่างกัน และ (3) สนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับนโยบาย (Policy Dialogue) 3) สนับสนุนการนำระบบสารสนเทศคุณภาพมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับโรงเรียน และต้นสังกัด มีระบบการติดตามและประเมินผลที่หลากหลาย และสอดคล้องกับเด็กแต่ละกลุ่ม/คน, สนับสนุนการเตรียมความพร้อมการใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย และส่งเสริมนวัตกรรมการเรียนรู้แนวทางใหม่ๆ เพื่อให้นักเรียนสามารถออกแบบการเรียนรู้ได้ ทั้งการเรียนต่อหรือการประกอบอาชีพ	

กลุ่มเป้าหมาย	ครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้อำนวยการในสถานศึกษาขนาดกลาง	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
แนวทางการดำเนินงานโดยสรุป	4) สนับสนุนการขยายผลโรงเรียนพัฒนาตนเองในสังกัดอื่นๆ อาทิ โรงเรียน ตชด. โรงเรียนพระปริยัติธรรม (สามัญ) และโรงเรียนขนาดเล็ก ด้วยนวัตกรรมและรูปแบบที่เหมาะสม โดยนำมาตรฐานคุณภาพขั้นต่ำของโรงเรียน (Fundamental School Quality Level - FSQL) มาประยุกต์ใช้กับบริบทของประเทศไทย 5) พัฒนาระบบการประเมินตนเองและระบบการประกันคุณภาพโรงเรียน ระบบอาสาสมัครการศึกษาให้ทำงานร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน รูปแบบ วิธีการเรียนรู้แนวใหม่ และสื่อทันสมัย ที่ส่งเสริมทักษะให้แก่นักเรียนตั้งแต่ระดับการศึกษาภาคบังคับถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นอย่างน้อย รวมถึงระบบแนะแนวเชิงรุกที่ทำให้ผู้เรียนค้นพบตนเอง และเห็นความสำคัญของการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น	

3.4 แผนงานพัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูสำหรับโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล

กลุ่มเป้าหมาย	ครู สำหรับสถานศึกษาในพื้นที่ห่างไกล	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
สถานการณ์ปัญหา	• ระบบการผลิตครูในปัจจุบันยังไม่ตอบสนองต่อปัญหาการขาดแคลนครูในโรงเรียนพื้นที่ห่างไกล และยังขาดการวางแผนการผลิตครูในภาพรวม ทั้งนี้ ระบบการบรรจุครูในพื้นที่ทำให้ได้ครูที่ไม่ใช่คนท้องถิ่นมากถึงร้อยละ 80 ส่งผลให้ครูย้ายออกจากพื้นที่ห่างไกลจำนวนมาก ส่งผลกระทบโดยตรงต่อโอกาสและคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนในพื้นที่ห่างไกล • ระบบการพัฒนาครูและการสนับสนุนเพื่อให้ครูได้รับการพัฒนาคุณภาพ ยังไม่สอดคล้องกับบริบทการปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนพื้นที่ห่างไกล	
เป้าประสงค์	• การเข้าถึงการศึกษา (Access Learning) ส่งเสริมโอกาสการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพของนักเรียนในท้องถิ่น เฝ้าระวังไม่ให้นักเรียน นักศึกษา ครู และครูรุ่นใหม่หลุดออกจากระบบการศึกษาหรือหน่วยจัดการเรียนรู้ในแต่ละระดับ	G1
	• ผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcome) นักศึกษา ครูมีคุณภาพ สอดคล้องกับการทำงานในโรงเรียนพื้นที่ห่างไกล บุคลากรในโรงเรียนมีระดับทักษะการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความต้องการและความจำเป็นของโรงเรียนพื้นที่ห่างไกล นักเรียนมีผลลัพธ์การเรียนรู้ที่สูงขึ้น	G4
	• การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (System Change) ได้สถาบันต้นแบบในการผลิตและพัฒนาครูทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพที่สอดคล้องกับความต้องการในพื้นที่ห่างไกล มีระบบการผลิตและพัฒนาครูแนวใหม่ที่ได้รับการพัฒนาและทดลอง มีการแสดงผลการประเมินที่น่าเชื่อถือ ทั้งในด้านหลักสูตร กิจกรรมการเรียนรู้ แนวทางการจัดการเรียนการสอน การประเมิน การพัฒนาครูอาจารย์ การบริหาร	G2

กลุ่มเป้าหมาย	ครู สำหรับสถานศึกษาในพื้นที่ห่างไกล	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
วัตถุประสงค์หลัก	• เพื่อพัฒนาตัวแบบการผลิตครูแนวใหม่ ที่สามารถยกระดับเป็นข้อเสนอนโยบาย "สถาบันต้นแบบในการผลิตและพัฒนาครู" ภายในระยะเวลา 3 ปี	G4, O4
	• เพื่อพัฒนาคุณภาพโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล ให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีความพร้อม ทั้งในด้านการจัดการโรงเรียน การจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาโรงเรียน ร่วมกับชุมชน โดยมุ่งผลให้นักเรียนมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ	G2, O2
	• เพื่อปรับปรุงระบบการจัดการเรียนการสอนให้โรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลมีความพร้อมตามมาตรฐานคุณภาพขั้นต่ำ ทั้งด้านอุปกรณ์ การเรียนการสอน และการบริหารจัดการในโรงเรียน	G2, O2
ผลลัพธ์	ระดับประเทศ	
	1) ระบบอาสาสมัครการศึกษาในชุมชนทำงานร่วมกับครูและเครือข่ายผู้ปกครอง เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนพื้นที่ห่างไกล	G2, O2, K5
	2) ระบบฐานข้อมูลครูของประเทศไทย ที่สามารถนำไปออกแบบการวางแผนอัตรากำลังครู และการสนับสนุนการผลิตและพัฒนาครูในระดับพื้นที่ได้	G4, O4, O5, K8, K10
	ระดับพื้นที่/แผนงาน	
	3) นักเรียนกลุ่มยากจนพิเศษในพื้นที่ห่างไกลได้รับโอกาสเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาจนจบหลักสูตรตามเกณฑ์อย่างมีคุณภาพ และสามารถบรรจุเข้าทำงานเป็นครูในโรงเรียนพื้นที่เป้าหมาย	G1, O1, K3

กลุ่มเป้าหมาย	ครู สำหรับสถานศึกษาในพื้นที่ห่างไกล	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
ผลลัพธ์	4) ครูในโรงเรียนพื้นที่ห่างไกลและยากลำบาก เช่น ครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน การศึกษานอกโรงเรียน ฯลฯ ที่ยังไม่มีคุณวุฒิวิชาชีพครู สามารถเข้าถึงการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองได้ มีขีดความสามารถในการจัดการเรียนรู้แก่นักเรียน และสนับสนุนการทำงานของครูรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	G2, O2, K5
	5) โรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล (Protected School/ Stand Alone) มีครูคุณภาพจำนวน สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน และยกระดับเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนได้	G2, O2, K4, K5, K10
	6) สถาบันต้นแบบในการผลิตและพัฒนาครูที่สามารถผลิตและพัฒนาครูคุณภาพสูง (ระบบปิด) สามารถปฏิบัติงานในโรงเรียนพื้นที่ห่างไกลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างพื้นที่และข้อจำกัดต่างๆ	G4, O5, K8, K9
แนวทางการดำเนินงานโดยสรุป	1) สนับสนุนการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับนักเรียนกลุ่มยากจนพิเศษ ให้มีโอกาสศึกษาต่อเพื่อกลับมาเป็นครูในถิ่นฐานของตน ตามเป้าหมายครูรัก(ษ์)ถิ่น และขยายแนวทางไปยังกลุ่มเป้าหมายในโรงเรียนพื้นที่ห่างไกลสังกัดอื่นๆ ที่มีบริบทแตกต่างกัน 2) พัฒนาโรงเรียนพื้นที่ห่างไกลให้เป็นหน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูกลุ่มเฉพาะร่วมกับโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ โดยสนับสนุนมาตรการพัฒนาโรงเรียนในมิติใหม่ๆ เพื่อมุ่งให้เกิดข้อเสนอเชิงนโยบาย และนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกับสถาบันพัฒนาต้นแบบในการผลิตและพัฒนาครู 3) วิจัยเชิงปฏิบัติการโดยมุ่ง (1) พัฒนารูปแบบการส่งเสริมมาตรฐานคุณภาพขั้นต่ำ (FSQL) ที่เหมาะสมกับโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล (2) พัฒนาระบบการติดตามนักศึกษาที่ได้รับทุนและการปฏิบัติงานของครูรุ่นใหม่ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว (3) พัฒนาระบบอาสาสมัครการศึกษาในชุมชนเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกับ	

กลุ่มเป้าหมาย	ครู สำหรับสถานศึกษาในพื้นที่ห่างไกล	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
แนวทางการดำเนินงานโดยสรุป	โรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล และระบบ Credit Bank สำหรับการพัฒนาครูได้ตลอดชีวิต 4) สนับสนุนการพัฒนากลไกการผลิตและพัฒนาครูแนวใหม่ร่วมกับภาคเอกชนและองค์กรต่างประเทศ และสนับสนุนการขยายผลจากโมเดลหรือวิธีการพัฒนาระบบการศึกษาของภาคเอกชนที่ประสบความสำเร็จ 5) สนับสนุนการถอดบทเรียน เพื่อมุ่งให้เกิดการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนาระบบการศึกษาทั้งในระดับประเทศและในระดับพื้นที่ 6) พัฒนาระบบฐานข้อมูลครูร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกสังกัด โดยสามารถเชื่อมโยงข้อมูลร่วมกันเพื่อ (1) สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพครู และ (2) พัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูสำหรับโรงเรียนพื้นที่ห่างไกลได้อย่างมีประสิทธิภาพ	

3.5 แผนงานส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบ

กลุ่มเป้าหมาย	เยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบการศึกษา (15 ปีขึ้นไป)	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
สถานการณ์ปัญหา	• เยาวชนและประชากรวัยแรงงานที่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและต่ำกว่ามีจำนวนมากกว่า 16.1 ล้านคน โดยส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบที่ทำงานลักษณะกึ่งฝีมือหรือไร้ฝีมือ ซึ่งต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงทางรายได้ ขาดการคุ้มครองทางสังคม กำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านการผลิตจากเทคโนโลยียุค 3.0 ไปสู่ยุค 4.0 และกำลังเผชิญกับสถานการณ์โควิด-19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชากรวัยแรงงานอย่างรุนแรง • ปี 2562 กลุ่มเยาวชนที่ไม่อยู่ในระบบการศึกษา การจ้างงานและการฝึกอบรม ที่เรียกว่า NEET (Not in Education, Employment, or Training) ในประเทศไทยมีจำนวนสูงถึง 1.3 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 14 ของเยาวชนไทยทั้งหมด และเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ทุกปี	
เป้าประสงค์	• การศึกษาทางเลือก (Alternative Education) เยาวชนขาดโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพที่สูงขึ้น	G3
วัตถุประสงค์หลัก	• เยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบการศึกษาได้รับโอกาสกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา หรือได้รับการพัฒนาความรู้หรือทักษะฝีมือ จนมีสมรรถนะที่สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพตามศักยภาพ • ยกระดับขีดความสามารถของชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง และพัฒนาครูสำหรับเยาวชนนอกระบบการศึกษาไปพร้อมกัน ในการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับเยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบการศึกษา เพื่อการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	G3, 03

กลุ่มเป้าหมาย	เยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบการศึกษา (15 ปีขึ้นไป)	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
ผลลัพธ์	ระดับประเทศ	
	1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น นำข้อมูลผลประเมินสมรรถนะและระดับทักษะของกลุ่มเป้าหมายไปใช้ในการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์/แผนงบประมาณ เพื่อส่งเสริม สนับสนุนและช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งมีระบบฐานข้อมูลหน่วยงาน แหล่งเรียนรู้ หลักสูตร อาชีพในพื้นที่/ท้องถิ่น ที่ช่วยจับคู่การพัฒนาทักษะและการประกอบอาชีพ และมีนโยบาย แนวทางสนับสนุน และเครื่องมือช่วยเหลือทางการเงิน เช่น การลงทุนประกอบอาชีพอิสระ เป็นต้น	G4, O5, K10
	ระดับพื้นที่/แผนงาน	
	2) เยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบ ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายการดำเนินงานของ กสศ.มีโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพทั้งด้านทักษะชีวิตและอาชีพจนสามารถพึ่งพาตัวเองได้เป็นกำลังสำคัญในการดูแลครอบครัว หรือพัฒนาสู่แกนนำเยาวชน/ผู้นำชุมชน	G3, O3, K6
	3) หน่วยงานประจำพื้นที่ มีแหล่งเรียนรู้ต้นแบบของการยกระดับทักษะที่จำเป็นและการประกอบอาชีพที่ใช้ชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน/DemandSide สามารถจัดการเรียนรู้และการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับทักษะชีวิตสังคม และทักษะการประกอบอาชีพสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และระดับชุมชน มีระบบการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย	G3, O3, K7
	4) หลักสูตรพัฒนาครูนอกระบบการศึกษา ที่สามารถจัดการเรียนรู้ให้แก่เยาวชนนอกระบบการศึกษาอย่างหลากหลายตามศักยภาพผู้เรียนรายบุคคล ดำเนินการโดยครูนอกระบบการศึกษามีเส้นทางอาชีพที่มั่นคงได้รับการยอมรับจากชุมชนและสังคม	G3, 03, K6, K7

กลุ่มเป้าหมาย	เยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบการศึกษา (15 ปีขึ้นไป)	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
แนวทางการดำเนินงานโดยสรุป	1) สนับสนุนทุนเชิงรุก (Strategic Grant) โดยใช้ฐานข้อมูลและการเชื่อมประสานพันธมิตรการทำงานใหม่ โดยทำงานกับภาคีที่มีความเชี่ยวชาญ และสามารถทำงานช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายเพิ่มเติมจากการให้ทุนเปิดรับข้อเสนอโครงการ (Competitive Grant) 2) พัฒนาต้นแบบด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยคำนึงถึงการเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมรอบตัวของกลุ่มเป้าหมาย ตั้งแต่ครอบครัวจนถึงชุมชน และคำนึงถึงองค์ประกอบที่จำเป็น ได้แก่ ฐานข้อมูล การสร้างสรรค์เทคโนโลยีที่เหมาะสม ห่วงโซ่เศรษฐกิจ และการยกระดับกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาเยาวชนสู่แกนนำเยาวชนหรือผู้นำชุมชน 3) วิจัยตัวแบบระบบการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อการศึกษาในและนอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย และพัฒนาเครื่องมือประเมินผลสมรรถนะทักษะของกลุ่มประชากรวัยแรงงาน (Skill Survey) เพื่อออกแบบพื้นที่เรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการ 4) การพัฒนาต้นแบบครูนอกระบบการศึกษาที่มีศักยภาพ ในการสร้างเครื่องมือ ชุดความรู้ หลักสูตร หรือนวัตกรรมการทำงาน สำหรับการดูแลเยาวชนนอกระบบการศึกษา 5) พัฒนาฐานข้อมูลระบบส่งต่อการดูแลความร่วมมือร่วมกับภาคีเครือข่าย ได้แก่ กศน. กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมกิจการเด็กและเยาวชน กรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับเยาวชนช่วงรอยต่อ ที่เพิ่งยุติการศึกษา และร่วมกับภาคีภาคนโยบาย ฝ่ายนิติบัญญัติ และเครือข่ายสื่อมวลชน สนับสนุนให้เกิดเวทีขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะด้านการศึกษาทางเลือก และกลุ่มครูนอกระบบที่มีบทบาทในการรวมพลังเครือข่ายพื้นที่ 6) พัฒนาฐานข้อมูลหน่วยงาน แหล่งเรียนรู้ หลักสูตร อาชีพ จากแหล่งต่างๆ ที่มีอยู่ รวมทั้งพัฒนาเครือข่ายและวิเคราะห์การช่วยเหลือแก่กลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนนำมาใช้เป็นข้อมูลการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเป็นข้อมูลเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาอาชีพ รวมทั้งพื้นที่ขับเคลื่อนนโยบาย (Policy Platform) เพื่อทำงานเชิงระบบและการใช้ประโยชน์จากข้อมูล และการสื่อสารรณรงค์เพื่อส่งเสริมคุณค่าและภาพลักษณ์ของกลุ่มเป้าหมาย	

3.6 แผนงานจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ

กลุ่มเป้าหมาย	จังหวัดที่สมัครใจและมีความพร้อมเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
สถานการณ์ปัญหา	• การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจำเป็นต้องลดขนาดการจัดการลง สอดคล้องกับทิศทางและความเคลื่อนไหวของประเทศที่ประสบความสำเร็จ • แนวโน้มนโยบายของประเทศไทยที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ ในระดับจังหวัด	
เป้าประสงค์	การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (Systems Change) ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา	G4
วัตถุประสงค์หลัก	• มุ่งค้นหาตัวแบบบูรณาการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาระดับพื้นที่ ทั้งระดับจังหวัดหรือระดับย่อยกว่า เพื่อทดสอบรูปแบบการจัดการการศึกษาด้วยความรับผิดชอบของเจ้าของพื้นที่เองเป็นหลัก	G4, O4
	• บูรณาการทรัพยากรทั้งจาก กสศ.และจากทรัพยากรแหล่งอื่นในพื้นที่ ในการทดสอบความเป็นไปได้ของแนวคิด "เมืองแห่งการเรียนรู้" เพื่อหาตัวแบบที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินงานในพื้นที่	G4, O5
ผลลัพธ์	ระดับประเทศ 1) การจัดสรรงบประมาณโดยใช้ข้อมูลสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำหรือปัญหาการศึกษาของพื้นที่เป็นกรอบหรือเกณฑ์ในการจัดงบประมาณสู่พื้นที่ และภาคส่วนต่างๆ มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ	G4, O4, K9

กลุ่มเป้าหมาย	จังหวัดที่สมัครใจและมีความพร้อมเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
ผลลัพธ์	ระดับพื้นที่/แผนงาน	
	2) จังหวัดมีความสามารถในการบริหารจัดการและบูรณาการทรัพยากรและงบประมาณในจังหวัด เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา	G4, O5, K9, K10
	3) หน่วยงานหลักและภาคีที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดหรือระดับท้องถิ่นมีขีดความสามารถที่จะดำเนินการปฏิรูปการศึกษา เพื่อลดความเหลื่อมล้ำได้เองในระยะยาว	G4, O4, O5, K10
	4) สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำที่เกิดกับกลุ่มเป้าหมายของ กสศ.ในระดับจังหวัดต้นแบบดีขึ้น	G4, O4, K8
แนวทางการดำเนินงานโดยสรุป	1) ส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในระดับจังหวัด โดยจัดทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบการมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) ร่วมกับกลไกทดลองเชิงพื้นที่จำนวนประมาณ 10 จังหวัด โดยมีการกระจายพื้นที่อย่างเหมาะสมเพื่อสังเคราะห์สู่ตัวแบบสำหรับขยายผลระดับประเทศในระยะต่อไป 2) วิจัยงบประมาณและการลงทุนด้านการศึกษาระดับจังหวัด 3) พัฒนาขีดความสามารถของจังหวัดในการจัดทำเป้าหมายร่วม แผนพัฒนาการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และตัวแบบหลักประกันโอกาสทางการศึกษา แก่กลุ่มเป้าหมายที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาเชิงพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับพัฒนาเครื่องมือ ระบบข้อมูล และงานวิชาการ ระบบการจัดการในระดับจังหวัด ควบคู่ไปกับการวิจัยเชิงระบบ และผลักดันเชิงนโยบาย เพื่อสนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนและขยายผล 4) ยกระดับการจัดเวทีที่ให้ความสำคัญกับการบูรณาการ เพื่อให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานและภาคส่วนต่างๆ ทั้งในระดับจังหวัดและระหว่างจังหวัด โดยมุ่งนำไปสู่การปฏิบัติการ การวางแผน และจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาจังหวัด การจัดทำฐานข้อมูลและกระบวนการสำหรับการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำระดับจังหวัด	

กลุ่มเป้าหมาย	จังหวัดที่สมัครใจและมีความพร้อมเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
แนวทางการดำเนินงานโดยสรุป	สนับสนุนให้จังหวัดเป็นผู้ขับเคลื่อนหลักและมีบทบาทนำ ในการสื่อสารผลักดันนโยบายการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การพัฒนาตัวแบบการจัดทำข้อมูลและการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรในระดับจังหวัด	

3.7 แผนงานบริหารจัดการ

วิธีดำเนินงานภายใต้แผนกลยุทธ์ กสศ. ระยะ 3 ปี (ปีงบประมาณ 2565 - 2567) กำหนดขึ้นจาก 3 ส่วน ได้แก่ **แนวคิดในการสร้างความเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) ประสบการณ์ตามสภาพปัจจัย** ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของ กสศ. ในระยะ 3 ปีแรก และแนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยเงื่อนไขสำคัญ ได้แก่ สมมติฐานงบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้รายปีมีจำนวนน้อยลง โดยคาดว่าจะมีแนวโน้มอยู่ที่ 5,000 - 10,000 ล้านบาทต่อปี และสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่จะมีแนวโน้มรุนแรงยิ่งขึ้นจากการระบาดของโควิด-19

ภายใต้สภาพปัจจัยและเงื่อนไขดังกล่าว กสศ.จึงได้กำหนดหลักการจัดงบประมาณส่วนใหญ่ให้กับการช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายโดยตรง และอีกส่วนหนึ่งในการพัฒนางานที่สามารถส่งผลกระทบสูง (High Impacts) ซึ่งต้องอาศัยการใช้ข้อมูลความรู้เพื่อพัฒนาเป็นข้อเสนอในการปฏิรูปการจัดการศึกษา และผลักดันเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบด้วยวิธีการและโอกาสที่เหมาะสม ด้วยวิธีดำเนินงาน 3 ส่วนสำคัญ คือ การกำหนดงานเชิงรุกระดับกลยุทธ์ การจัดการโครงสร้าง และการบริหารจัดการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.7.1 กำหนดงานเชิงรุกระดับกลยุทธ์

ใน 3 ปีจากนี้ (ปีงบประมาณ 2565 - 2567) กสศ. กำหนดงานเชิงรุกระดับกลยุทธ์ด้วยการจัดการกลุ่มเป้าหมายหลักในการสร้างความเปลี่ยนแปลงไว้ 2 กลุ่ม ได้แก่ **เด็กและเยาวชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษา และครู**

สาระสำคัญของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม ได้แก่

<u>กลุ่มเป้าหมายที่ 1 - เด็กและเยาวชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษา</u>

หมายถึง เด็กและเยาวชน ตั้งแต่ขั้นปฐมวัยจนถึง 24 ปี จากครัวเรือนยากจนที่สุดร้อยละ 15 ล่างของสังคม

ไทย ที่ยากจนและขาดโอกาสทางการศึกษามากที่สุด รวมถึงกลุ่มด้อยโอกาสนอกเหนือจากความขาดแคลนทุนทรัพย์ โดยคาดว่า **เด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในช่วงเวลา 3 ปี (ปีงบประมาณ 2565 - 2567) มีจำนวนประมาณ 2.8 ล้านคน**

ทั้งนี้ การใช้ปัจจัยด้าน "ความยากจน" เป็นปัจจัยหลักในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้ ด้วยเหตุผล 3 ข้อ ได้แก่

(1) กลุ่มครอบครัวฐานะยากจน มักจะมีปัจจัยด้อยโอกาสด้านอื่นๆ ซ้ำเติม เช่น ด้านสุขภาพ สังคม กฎหมาย อุปสรรคจากภาวะดำรงชีวิต เป็นต้น[4] นอกจากนี้ ความยากจนย่อมส่งผลให้เด็กและเยาวชนจากครอบครัวเหล่านั้นขาดโอกาสได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ดังนั้น การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้จึงสามารถช่วยบรรเทาปัญหาให้กับลักษณะด้อยโอกาสอื่นที่ร่วมอยู่กับความยากจนไปพร้อมกัน

(2) การกำหนดกลุ่มเด็กและเยาวชนจากครอบครัวยากจนที่สุดเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในระยะเวลาช่วง 5 - 10 ปีแรก เอื้อให้ กสศ.ใช้ทรัพยากรมีอยู่จำกัดสร้างผลลัพธ์ให้สังคมเห็นประจักษ์ได้ตามที่สังคมคาดหวัง ไม่กระจายงานและทรัพยากรเกินไป (Spreading Too Thin) จนหวังผลสำเร็จได้ยาก

(3) กลุ่มเด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสเนื่องจากสาเหตุอื่นๆ ที่ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ เช่น สภาพแวดล้อม หรือพื้นที่อาศัยซึ่งอาจไม่เหมาะสม หรือการจัดการศึกษาที่ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาหรือการเรียนรู้ที่มีคุณภาพได้ รวมถึงด้านสุขภาพของผู้เรียนหรือครอบครัว เป็นต้น

[4] ที่มา การวิเคราะห์เบื้องต้นของคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (กอปศ.)

กลุ่มเป้าหมายที่ 2 - ครู

หมายถึง ผู้ทำหน้าที่สอนในทุกระดับ มิใช่จำกัดเพียงผู้มีตำแหน่งราชการหรือต้องมีใบประกอบวิชาชีพครู ตาม พ.ร.บ. กสศ. มาตรา 3 โดยในการดำเนินงานตามภารกิจของ กสศ.ให้ความสำคัญแก่ครูผู้ดูแลเด็กเยาวชนกลุ่มขาดแคลนด้อยโอกาสผู้เป็นกลุ่มเป้าหมายของ กสศ. (เด็กและเยาวชน อายุ 3 - 24 ปี) ร้อยละ 15 ล่าง ซึ่งขาดแคลนทุนทรัพย์มากที่สุดของสังคมไทย รวมถึงกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาสอื่นๆ

เนื่องจากหนึ่งในกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อเด็กและเยาวชน ต้องอาศัยครูผู้ทำหน้าที่สอนและดูแลกลุ่มเป้าหมายโดยตรง **กสศ. จึงไม่แยกการพัฒนาครูจากการพัฒนากลุ่มเป้าหมาย** กล่าวคือ ทุกแผนงานมีองค์ประกอบของการพัฒนาครูอยู่ด้วยเป็นมาตรการสำคัญ

ครูจึงผู้เป็นกลุ่มเป้าหมายของ กสศ. สามารถจำแนกได้ตามกลุ่มเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ ดังนี้

(1) **ครูในโรงเรียนระดับการศึกษาภาคบังคับ** ผู้ทำหน้าที่สอนและดูแลกลุ่มนักเรียนยากจนและยากจนพิเศษที่อยู่ในระดับการศึกษาภาคบังคับ โดยส่วนใหญ่จะประจำการอยู่ในโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็กในชนบท จำนวนราว 100,000 คน (จากครูทั้งหมด 500,000 คน)

(2) **ครูในสถานศึกษาระดับสูงกว่าภาคบังคับ** ผู้ทำหน้าที่สอนและดูแลกลุ่มนักเรียน นักศึกษากลุ่มยากจนและยากจนพิเศษ ทั้งในสายสามัญและสายอาชีพ

(3) **ครูนอกระบบการศึกษา** ผู้ทำหน้าที่สอนและดูแลกลุ่มเด็กยากจนในวัยการศึกษาภาคบังคับ ที่หลุดออกจากระบบการศึกษา และกลุ่มเยาวชนอายุ 15 - 24 ปี ที่ยุติการศึกษา เป็นครูซึ่งไม่ได้สังกัดในสถานศึกษา โดยอาจสังกัดหน่วยงานนอกภาครัฐ เช่น มูลนิธิ ที่ปฏิบัติงานกับกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มย่อย	แผนงาน	แนวทาง/ประเด็นการพัฒนาครู
1. ครูในโรงเรียนระดับการศึกษาภาคบังคับ **กลุ่มเป้าหมายเชิงกลยุทธ์:** นักเรียนยากจนและยากจนพิเศษที่อยู่ในระดับการศึกษาภาคบังคับ	แผนงานพัฒนาคุณภาพโรงเรียนทั้งระบบ	• สนับสนุนการพัฒนาครูโดยการใช้โรงเรียนเป็นฐาน ให้ครูมีสมรรถนะจัดการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย คำนึงถึงความแตกต่างของนักเรียน เสริมสร้างทักษะวิชาการและทักษะอาชีพ • สนับสนุนการพัฒนาระบบที่ปรึกษาและพี่เลี้ยงในการพัฒนาโรงเรียนและการจัดการเรียนการสอน
	แผนงานพัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูในโรงเรียนพื้นที่ห่างไกล	• สนับสนุนทุนแก่นักเรียนกลุ่มยากจนพิเศษให้มีโอกาสศึกษาต่อในสถาบันผลิตและพัฒนาครูคุณภาพ เพื่อกลับมาเป็นครูในชุมชนถิ่นฐานของตน • พัฒนาหลักสูตรสำหรับการพัฒนาครูในพื้นที่ห่างไกลอื่นๆ เช่น ครู รร. ตชด./ครู กศน.
	แผนงานพัฒนาระบบหลักประกันความเสมอภาคทางการศึกษา (ปฐมวัย - ภาคบังคับ)	• สนับสนุนให้ครูใช้ข้อมูลจากการเยี่ยมบ้าน ข้อมูลพัฒนาการเจริญเติบโตด้านสุขภาพร่างกาย จิตใจ การเรียนรู้และพฤติกรรม รายบุคคล เพื่อสนับสนุนให้นักเรียนยากจนพิเศษและด้อยโอกาสได้รับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพที่สอดคล้องตามความถนัดของผู้เรียน และป้องกันการหลุดออกจากระบบการศึกษา

กลุ่มย่อย	แผนงาน	แนวทาง/ประเด็นการพัฒนาครู
2. ครูในสถานศึกษาระดับสูงกว่าภาคบังคับ **กลุ่มเป้าหมายเชิงกลยุทธ์:** นักเรียน นักศึกษากลุ่มยากจนและยากจนพิเศษ อายุ 15 - 24 ปี ทั้งในสายสามัญและสายอาชีพ	แผนงานการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับสูงกว่าภาคบังคับ/ครูนอกระบบการศึกษา	• พัฒนาสมรรถนะครูในสถานศึกษา (อาชีวศึกษา) ที่ร่วมงานกับ กสศ. ให้มีขีดความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่สร้างสมรรถนะ (Competencies) ร่วมกับภาคเอกชนสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน รวมถึงการเป็นผู้ประกอบการเอง จัดระบบสนับสนุนนักเรียนนักศึกษาที่มีพื้นฐานเสียเปรียบเนื่องจากความขาดแคลนทุนทรัพย์ และด้อยโอกาสให้พัฒนาศักยภาพตนเองได้เต็มที่ รองรับความเปลี่ยนแปลงในโลกอาชีพและทิศทางการพัฒนาประเทศ • วิจัยระบบการผลิตและการพัฒนาครูอาชีวศึกษา
3. ครูนอกระบบการศึกษา **กลุ่มเป้าหมายเชิงกลยุทธ์:** เด็กยากจนในวัยการศึกษาภาคบังคับที่หลุดออกจากระบบการศึกษา และกลุ่มเยาวชนอายุ 15 - 24 ปี ที่ยุติการศึกษา	แผนงานการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบ/ครูนอกระบบการศึกษา	• พัฒนาครูนอกระบบการศึกษาให้ได้รับการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของผู้เรียน • พัฒนาหลักสูตรพัฒนาครูนอกระบบการศึกษาให้สามารถจัดการเรียนรู้ที่สะท้อนความหลากหลายของศักยภาพผู้เรียนรายบุคคลสำหรับเยาวชนนอกระบบการศึกษา • ผลักดันให้ครูนอกระบบการศึกษามีเส้นทางอาชีพที่มั่นคง ได้รับการยอมรับและมีตัวตนในสังคม (หลักประกัน)

3.7.2 การจัดการโครงสร้าง

มุ่งบูรณาการกลไกภายใต้โครงสร้างการดำเนินงานทุกส่วนให้สอดประสานสู่ผลงานตามกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้การออกแบบแผนงานและโครงการที่จะเกิดขึ้นสอดคล้องและครอบคลุมกลุ่มประชากรเป้าหมาย 4 กลุ่ม[5] (Quadrants) และเชื่อมประสานกลไกในส่วนต่างๆให้ตอบสนองต่อปัญหาด้านการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่กลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม

สรุปดังภาพต่อไปนี้

โครงสร้างคณะอนุกรรมการตามแผนกลยุทธ์ฉบับนี้ยึดหลักตามกลุ่มเป้าหมายเป็นโจทย์ในการทำงาน โดยคณะอนุกรรมการจะมีภารกิจในการพัฒนาแผนงานโครงการเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย ในลักษณะกิจกรรมบูรณาการ (The Board of Trustees)

[5] ดูรายละเอียดใน ภาคผนวก ก

3.7.3 การบริหารจัดการองค์กร

กลุ่มเป้าหมาย	ระบบสำนักงาน (Organization System) ประสิทธิภาพการดำเนินพันธกิจ และธรรมาภิบาลที่ดี	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
สถานการณ์ปัญหา	• โครงสร้างและทักษะบุคลากรในระดับกลางอยู่ในขอบเขตจำกัดจนไม่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์องค์กรที่ต้องการบุคลากรระดับกลางในสัดส่วนที่สูง (Shifted Diamond) เพื่อสร้างงานที่มีผลกระทบสูง ขณะเดียวกันบุคลากรมีภาระงานธุรการมาก จึงต้องการระบบบริหารจัดการที่สามารถลดภาระงาน เพื่อให้เวลากับงานที่ให้ผลกระทบสูงได้อย่างสมดุล • กระบวนการวางแผน การบริหารความเสี่ยง การควบคุมภายใน หรือการกำกับดูแลให้เป็นไปตามกฎ ระเบียบ ยังอยู่ระหว่างการพัฒนาให้เป็นไปตามมาตรฐานของหน่วยงานและสากล • ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศยังอยู่ในระยะเริ่มต้นของการพัฒนา เพื่อให้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการดำเนินงาน ลดภาระงานธุรการ และเป็นไปตามกฎ ระเบียบ • แม้ว่า พ.ร.บ. กสศ.เปิดโอกาสให้สามารถระดมทุนหรือรับงบประมาณจากแหล่งอื่นได้ แต่ กสศ.อาศัยแหล่งงบประมาณจากรัฐเป็นหลัก และการจัดสรรงบประมาณยังคงมุ่งเน้นการช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายในวงกว้าง ขณะที่แนวโน้มของการได้รับงบประมาณเพิ่มในอนาคตมีไม่มากนัก	
เป้าประสงค์	• Organization System/ประสิทธิภาพการดำเนินพันธกิจและธรรมาภิบาลที่ดี	G4
วัตถุประสงค์หลัก	บริหารงานที่สามารถให้การติดตาม ช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายด้วยความรวดเร็ว มีธรรมาภิบาล ด้วยหลักการ ดังนี้ 1. People and Partnership ทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายเพื่อสร้างนวัตกรรมและองค์ความรู้ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบาย	O4

กลุ่มเป้าหมาย	ระบบสำนักงาน (Organization System) ประสิทธิภาพการดำเนินพันธกิจ และธรรมาภิบาลที่ดี	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
วัตถุประสงค์หลัก	2. Process วางแผน บริหาร ควบคุมให้มีขั้นตอนการทำงานที่กระชับ รวดเร็ว ประหยัดค่าใช้จ่าย และเป็นธรรมาภิบาล 3. Technology นำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในองค์กร แผนงาน และเครือข่ายดำเนินงาน	
ผลลัพธ์ระดับแผนงาน	1) กสศ.มีบุคลากรภายในที่มีสมรรถนะสูง สามารถทำงานร่วมกับบุคลากรภายนอกเพื่อสร้างงานที่มีผลกระทบต่อสังคม โดยมีโครงสร้างเป็น Shifted Diamond มีระบบ กระบวนการสรรหา รักษา และพัฒนาบุคลากรจากปัจจุบันสู่บุคลากรระดับกลาง (Middle Level) 2) กสศ.และภาคีเครือข่ายมีการปฏิบัติงาน การรายงานผลการดำเนินงาน ผลการตรวจสอบที่แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลและการบริหารความเสี่ยงที่ดี 3) กสศ.มีระบบการประเมินผล (Evaluation) การทำงานในภาพรวมขององค์กร และผลการดำเนินโครงการ โดยสามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (System Change) หรือนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย รวมถึงระบบการติดตาม (Monitoring) สถานการณ์ของความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรมนุษย์และการศึกษารอบด้านอย่างสม่ำเสมอ 4) การเบิกจ่ายงบประมาณมีประสิทธิภาพ ประหยัด ทันกำหนดเวลาตามแผนปฏิบัติการ มีการระดมทรัพยากรสมทบจากแหล่งอื่น และมีนวัตกรรมทางการเงินที่เกิดประสิทธิภาพ	G4, O4, K8, K10

กลุ่มเป้าหมาย	ระบบสำนักงาน (Organization System) ประสิทธิภาพการดำเนินพันธกิจ และธรรมาภิบาลที่ดี	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
ผลลัพธ์ระดับแผนงาน	5) ระบบข้อมูลและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของ กสศ.เป็นระบบที่มีความมั่นคงปลอดภัย เป็นไปตามกฎหมายถูกต้อง แม่นยำ เป็นแหล่งอ้างอิงในทางวิชาการ นำไปใช้ขับเคลื่อนภารกิจขององค์กร และเกิดพื้นที่สำหรับส่งเสริมการเรียนรู้และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา บนความร่วมมือกับภาคเอกชนและองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ	
แนวทางการดำเนินงานโดยสรุป	**การบริหารงานบุคคล** เหนี่ยวนำบุคลากรความสามารถสูงให้เข้ามาร่วมขับเคลื่อนงานที่สร้างผลกระทบสูง ด้วยรูปแบบที่ยืดหยุ่น อันรวมถึงการรับผิดชอบโครงการ การจ้าง และสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน **การบริหารจัดการและธรรมาภิบาล** ปรับปรุงกระบวนการและระบบสนับสนุนของสำนักงาน การบริหารจัดการ และการกำกับ ติดตามเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ มาตรการป้องกันการมีส่วนได้เสียในกิจการของกองทุน การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน ร่วมกับภาคีเครือข่าย **งบประมาณและการเงิน** พัฒนาระบบเพื่อวิเคราะห์การใช้งบประมาณตามกลยุทธ์ กลุ่มเป้าหมาย และพื้นที่ โดยกำกับ ติดตามสถานการณ์เบิกจ่ายงบประมาณผ่านระบบบริหารโครงการที่ กสศ.พัฒนาขึ้น และการทดลองโครงการนวัตกรรมทางด้านการเงิน (Innovative Financing) เพื่อแสวงหาแหล่งงบประมาณเพิ่มเติม	

กลุ่มเป้าหมาย	ระบบสำนักงาน (Organization System) ประสิทธิภาพการดำเนินพันธกิจ และธรรมาภิบาลที่ดี	กลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก (Key Result Areas)
แนวทางการดำเนินงานโดยสรุป	**ระบบติดตามประเมินผล** จัดทำฐานข้อมูล โดยเฉพาะข้อมูลประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของ กสศ. และรวบรวมฐานข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้เกิดระบบติดตาม (Monitoring) สถานการณ์ของความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งระบบประเมินผลข้อมูลของโครงการต่างๆ และส่งเสริมให้ภาคีนำฐานข้อมูลของ กสศ. ไปขยายผล ทั้งการวิจัย พัฒนา ทำข้อเสนอเชิงนโยบาย สนับสนุนการประเมินผล เพื่อการพัฒนาการทำงานต่อกลุ่มเป้าหมาย **ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ** พัฒนาระบบตามแผนดำเนินงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อช่วยลดภาระงานเชิงปริมาณ เกิดความแม่นยำ ลดความเสี่ยงจากความผิดพลาดเชิงปฏิบัติงาน และเป็นไปตามหลักการบริหารงานเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีการเชื่อมโยงระบบและข้อมูลทั้งภายในและภายนอก ตลอดจนแสวงหาความร่วมมือร่วมกับภาคเอกชน องค์กรที่มีความเชี่ยวชาญในการพัฒนาพื้นที่ (Platform) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และลดความเหลื่อมล้ำ ทั้งนี้ได้ดำเนินการทำงานผ่านกลยุทธ์ 5 ด้าน ดังนี้ 1) พัฒนาการบูรณาการ (Integration) ของกระบวนงาน และเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กร 2) พัฒนาการขับเคลื่อนองค์กรด้วยการใช้ข้อมูลสารสนเทศ เพื่อสร้างนวัตกรรมต้นแบบและขยายผลการช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายไร้รอยต่อ (Seamless) 3) ส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรและภาคี เพื่อค้นหา ช่วยเหลือ และติดตามกลุ่มเป้าหมายด้วยเทคโนโลยี 4) พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานขององค์กรและภาคี 5) เสริมสร้างธรรมาภิบาลด้านการบริหารจัดการด้วยมาตรฐานสากล และเพิ่มขีดความสามารถด้านเทคโนโลยีดิจิทัล	

ฉลิมพระเกียรติ ๔๘

ทฤษฎี

ก. ทฤษฎีการสร้างความเปลี่ยนแปลง (Theory of Change)

กลยุทธ์การดำเนินงานระยะ 3 ปี (Strategic Plan) ฉบับนี้มีพื้นฐานจาก "ทฤษฎีการสร้างความเปลี่ยนแปลง" ของ กสศ. ดังนี้

• แนวคิดหลัก

การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเสมอภาคทางการศึกษานั้นเป็นปัญหาระดับชาติที่มีความซับซ้อนและสั่งสมมาเป็นระยะเวลายาวนาน ในขณะที่ กสศ.จัดเป็นหน่วยงานขนาดเล็กเมื่อเปรียบเทียบกับขนาดของปัญหา จึงไม่สามารถจัดการและแก้ไขได้เองโดยลำพัง

อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาใน "นิเวศในการสร้างความเสมอภาคการศึกษา" (Ecology of Equitable Education) พบว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ประกอบด้วยหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมจำนวนมาก กระจายอยู่ในหลากหลายภาคส่วน โดยต่างมุ่งสู่เป้าหมายของการพัฒนาการศึกษา แต่ก็มีภารกิจ บทบาท และทรัพยากร รวมถึงพันธกิจตามกฎหมายของตนเองที่แตกต่างกัน หน่วยงานแนวร่วมดังกล่าวจึงถือเป็น "ทุน" อันทรงคุณค่าหากนำมาหนุนเสริมกันภายใต้เป้าหมายร่วม โดยมีการบริหารให้เกิดพลังในระดับที่สามารถจะผลักดันการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

กสศ.จึงจัดวางตำแหน่งทางกลยุทธ์ (Strategic Positioning) ขององค์กรไว้ในฐานะของ ***"ตัวเร่งการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ"*** (Catalyst for System Change) ด้วยความเชื่อมั่นว่า การเหนี่ยวนำพลังความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายจะนำไปสู่ระบบที่ดีขึ้นในการลดความเหลื่อมล้ำที่มีสาเหตุทั้งจากทางเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพการศึกษา และสามารถส่งผลกระทบเชิงบวกไปสู่กลุ่มเป้าหมาย โดยเริ่มต้นจากกลุ่มตัวอย่างในระยะบุกเบิกแล้วจึงขยายผลออกไปภายในเวลาที่เป็นจริงได้

หลักการดังกล่าวเป็นพื้นฐานในการกำหนดทฤษฎีการสร้างความเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) ของ กสศ.ที่มีองค์ประกอบดังภาพต่อไปนี้

ภาพแสดงองค์ประกอบหลักในทฤษฎีการสร้างความเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) ของ กสศ.

4 "เข้าถึงการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ผลลัพธ์การเรียนรู้ การศึกษาทางเลือก"ต่อ 4 กลุ่มเป้าหมายเชิงกลยุทธ์

3 กระบวนการนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม (Participatory Public Policy Process - PPP)

2 ผลลัพธ์ 2 ด้าน "ระดับประเทศและระดับองค์กร/พื้นที่" ของการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (System Change)

1 ทิศทางและจุดเน้นเพื่อการเปลี่ยนแปลง 5 ประการ (5 Change Focus Areas)

พ.ร.บ.จัดตั้ง กสศ. กำหนดให้ กสศ.เป็นหน่วยงานของรัฐที่มีความคล่องตัว ไม่ใช่ส่วนราชการ เอื้อต่อการทำงานในฐานะ "ตัวเร่ง" ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ

1) สื่อสารคุณค่าของการสร้างความเสมอภาคเพื่อหลอมรวมพลังทุกฝ่าย (Share The Same Mindset: All-for-Education)

2) ใช้ข้อมูลและองค์ความรู้เพื่อชี้นำสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายทุกระดับ (Data & Evidence As Driver Of Change)

3) ทำงานร่วมกับภาคีในการสร้างแนวทาง นวัตกรรมและการขยายผล (Mobilizing Partner)

4) กระตุ้นการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพ (Leveraging Resources)

5) เน้นการวิจัยเชิงประจักษ์และประเมินผล (Programming Excellence & Developmental Evaluation)

• เป้าหมายการสร้างความเปลี่ยนแปลง

กสศ.กำหนดเป้าหมายการสร้างความเปลี่ยนแปลงไว้ 2 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงระบบเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มเด็กและเยาวชนเป้าหมาย โดยมีสาระสำคัญดังนี้

- การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (System Change)

การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบเป็นเป้าหมายที่ในขั้นผลลัพธ์ (Outcome) โดย กสศ.จะทำหน้าที่เป็น "ตัวเร่ง" ให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่ 2 ระดับ ได้แก่

(1) **ระดับพื้นที่/แผนงาน** (โรงเรียน สถานศึกษา จังหวัด ท้องถิ่นหรือหน่วยบริหารอื่นๆ) เป็นระดับที่ กสศ. จะทุ่มเทชักนำหน่วยงานภาคีร่วมกันพัฒนาเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาให้สำเร็จได้ในภายในระยะเวลาไม่นานนัก รวมถึงสามารถพิสูจน์ผลและเก็บเกี่ยวบทเรียนองค์ความรู้จากการเปลี่ยนแปลงได้

(2) **ระดับประเทศ** อันหมายถึง ระบบหรือนโยบายสาธารณะในรูปแบบต่างๆ (อาทิ มาตรการด้านการศึกษา การจัดสรรทรัพยากร ระเบียบกฎหมายต่างๆ รวมถึงมาตรการทางการคลัง) โดยในบางกรณี กสศ.อาจค้นพบโอกาสในการสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบในระดับชาติได้นับตั้งแต่เริ่มต้น ขณะเดียวกัน กสศ. ก็ตระหนักด้วยว่า ในบางกรณีอาจต้องรอจังหวะเวลาที่เหมาะสม เพราะในสถานการณ์จริง การเปลี่ยนแปลงในระดับชาติมักจะเกิดตามมาจากผลลัพธ์ในเชิงบวกของระบบที่เกิดขึ้นในระดับองค์กรหรือพื้นที่ ที่พร้อมสำหรับการยกระดับขยายผลสู่ระดับชาติเมื่อปัจจัยแวดล้อมเอื้ออำนวย

ทั้งนี้ ความเชื่อมต่อระหว่างระบบทั้ง 2 ระดับถือเป็นหัวใจสำคัญของการทำให้เกิดผลความเปลี่ยนแปลงสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ กสศ.เชื่อว่า ปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จในขั้นนี้ ได้แก่ (1) **การกำหนดเป้าหมาย** การพัฒนาให้ชัดเจน (Strategic Target) และตรงกับปัญหาของกลุ่มเป้าหมาย (2) **การมีส่วนร่วม**ของหน่วยงานหลักผู้เป็นเจ้าของนโยบายสาธารณะตั้งแต่เริ่มพัฒนาไปจนบรรลุผลลัพธ์ ในระดับตัวแบบ (Model) องค์กรหรือพื้นที่ (3) **สมรรถนะและสถานะองค์กร**ที่มีความยืดหยุ่นคล่องตัวตามเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ. จัดตั้ง กสศ. โดยสมรรถนะภายในของ กสศ.ต้องสอดคล้องกับการมุ่งสู่เป้าหมาย และสามารถจัดการกระบวนการด้วยประสิทธิภาพที่สูง

กสศ.จึงกำหนดเป้าหมายการพัฒนาด้วยการวิเคราะห์ให้เห็นว่ากลุ่มประชากรเป้าหมายในระยะปีที่ 4 - 6 ให้ชัดเจน จนพบว่าควรให้ความสำคัญกับกลุ่มเด็กและเยาวชน (อายุ 3 - 24 ปี) ร้อยละ 15 ซึ่งขาดแคลนทุนทรัพย์มากที่สุดของสังคมไทย (Bottom 15%) รวมถึงกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาสอื่นๆ จำนวนรวมประมาณ 2.8 ล้านคน จากนั้นได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาจำแนกตามกลุ่มเป้าหมายสำคัญเพื่อให้สามารถกำหนดแผนให้ตอบสนองต่อปัญหาใหญ่ที่สุดของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มได้อย่างตรงจุด

กสศ. กำหนดเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงจากอะไร

ผลกระทบเชิงบวกต่อกลุ่มเป้าหมายที่ กสศ.กำหนดเป็นเป้าหมายปลายทางในการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษานั้น เป็นผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ จนค้นพบ **4 กลุ่มเป้าหมายเชิงกลยุทธ์** (Quadrants) ที่สะท้อนปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในประเทศไทยครอบคลุมทุกช่วงวัย กสศ.ได้นำข้อค้นพบนี้มาใช้ออกแบบภาพความเปลี่ยนแปลงที่มุ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อเด็ก เยาวชน และประชาชน ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาสทางการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ โดยแต่ละกลุ่มมีข้อมูลสำคัญ ดังนี้

1. นักเรียนยากจนและยากจนพิเศษที่อยู่ในระดับการศึกษาภาคบังคับ **นับตั้งแต่การศึกษาปฐมวัย (3 - 5 ปี) จนถึงการศึกษาภาคบังคับ (อายุประมาณ 15 ปี) โจทย์สำคัญของกลุ่มเป้าหมายนี้คือ การพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการป้องกันไม่ให้หลุดจากระบบการศึกษา**

2. เด็กยากจนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา **เด็กในวัยการศึกษาภาคบังคับที่หลุดออกนอกระบบมีจำนวนคิดเป็นสัดส่วนที่สูงถึง 1 ใน 3 ของเด็กยากจนทั้งหมด และเป็นกลุ่มที่นำกลับคืนสู่ระบบการศึกษาได้ยากที่สุด**

3. นักเรียน นักศึกษากลุ่มยากจนและยากจนพิเศษ อายุ 15 - 24 ปี **ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญและสายอาชีพ จำนวนราว 200,000 คน ซึ่งจะอยู่ในระบบการศึกษาอีกเพียง 1 - 3 ปี หลังจากนั้นจะออกจากระบบการศึกษาเข้าสู่ตลาดแรงงาน จำนวนมากจะกลายเป็นแรงงานฝีมือต่ำและมีรายได้ต่ำตลอดช่วงชีวิต**

4. เยาวชนอายุ 15 - 24 ปีที่ยุติการศึกษา รวมถึงประชากรวัยแรงงาน **ส่วนใหญ่จบเพียงการศึกษาภาคบังคับหรือต่ำกว่า เยาวชนกลุ่มนี้มีจำนวนสะสมมากที่สุด เส้นทางในอนาคตคือ แรงงานนอกระบบไร้ฝีมือ หรือมีฝีมือระดับต่ำ มีรายได้ต่ำ ขาดสวัสดิการ มีแนวโน้มที่จะตกอยู่ในวงจรความยากจนข้ามชั่วคน ปัจจุบันตลาดแรงงานไทยมีแรงงานไร้ฝีมือนอกระบบมากถึงร้อยละ 60 อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ดึงรั้งขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ**

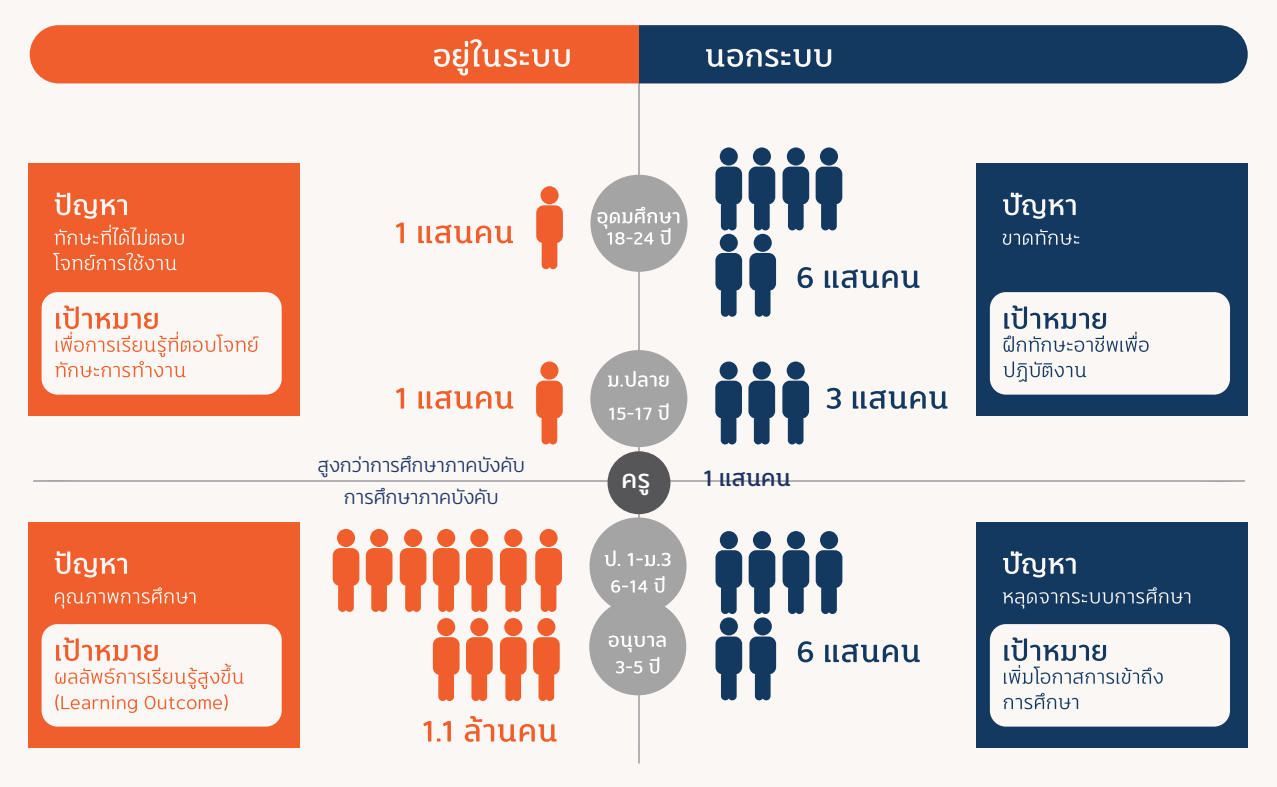
อยู่ในระบบ
นอกระบบ
ปัญหา
ทักษะที่ได้ไม่ตอบโจทย์การใช้งาน
เป้าหมาย
เพื่อการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ทักษะการทำงาน
1 แสนคน
อุดมศึกษา 18-24 ปี
6 แสนคน
ปัญหา
ขาดทักษะ
เป้าหมาย
ฝึกทักษะอาชีพเพื่อปฏิบัติงาน
1 แสนคน
ม.ปลาย 15-17 ปี
3 แสนคน
สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ
การศึกษาภาคบังคับ
ครู
1 แสนคน
ปัญหา
คุณภาพการศึกษา
เป้าหมาย
ผลลัพธ์การเรียนรู้สูงขึ้น (Learning Outcome)
ป. 1-ม.3 6-14 ปี
อนุบาล 3-5 ปี
1.1 ล้านคน
6 แสนคน
ปัญหา
หลุดจากระบบการศึกษา
เป้าหมาย
เพิ่มโอกาสการเข้าถึงการศึกษา

- การเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มเป้าหมาย

การเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มเป้าหมายเป็นเป้าหมายที่มุ่งในขั้นผลกระทบ (Impact) ที่กำหนดขึ้นจากผลการวิเคราะห์กลุ่มประชากรเป้าหมายในระยะปีที่ 4 - 6 (Strategic Target) และปัญหาหลักที่เกิดขึ้นกับแต่ละกลุ่ม สามารถสรุปเป็นผลการเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มเป้าหมายใน 3 ด้านหลัก ดังนี้

(1) เด็ก เยาวชน และประชาชน มีโอกาสอย่างเสมอภาคในการเข้าถึง **การเรียนรู้** (Learning Access) ที่มีคุณภาพ

(2) เด็ก เยาวชน และประชาชน **มีผลลัพธ์การเรียนรู้** (Learning Outcome) ที่สูงขึ้นอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการเรียนรู้พัฒนาทักษะสำหรับโลกในศตวรรษที่ 21

(3) เยาวชนและประชาชนกลุ่มที่แม้ออกจากระบบการศึกษาไปแล้ว ยังสามารถได้รับการพัฒนาสมรรถนะการจัดการอาชีพและทักษะชีวิตที่พร้อมสำหรับโลกยุคใหม่ผ่านช่องทาง **การศึกษาทางเลือก** (Alternative Education) ที่เหมาะสมกับความสนใจของผู้เรียนภายใต้บริบทของชุมชนหรือท้องถิ่น

บทบาทของ กสศ.ในการทำหน้าที่เป็นตัวเร่งเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงระบบเพื่อนำไปสู่ผลกระทบดังกล่าว มุ่งรักษาสมดุลระหว่างบทบาทของการเป็น ***"ผู้เหนี่ยวนำ"*** ในการทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่าย กับหน่วยงานหลักเจ้าของนโยบายสาธารณะ กับบทบาทของการเป็น ***"เจ้าของเรื่อง"*** ที่ดำเนินการเองในภารกิจตามที่ กสศ. ได้รับมอบหมายตาม พ.ร.บ. กสศ.

ในการเหนี่ยวนำให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่าย กสศ.จะดำเนินการผ่าน **กระบวนการนโยบายสาธารณะอย่างมีส่วนร่วม** (Participatory Public Policy Process: PPP) โดยการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบมุ่งขับเคลื่อนไปสู่เป้าประสงค์การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบและเป้าประสงค์เชิงผลกระทบ 3 ประการข้างต้น

• หลักการขับเคลื่อนให้เกิดความเปลี่ยนแปลง

จากการดำเนินงานในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา กสศ.ได้สกัดต้นทุนที่เป็นจุดแข็งออกมาเป็น **จุดเน้นเพื่อขับเคลื่อนให้เกิดความเปลี่ยนแปลง 5 ด้าน** (5 Focus Areas for Change)[6] และขับเคลื่อนกระบวนการดำเนินงานด้วย **กรอบแนวคิด "ห่วงโซ่มาตรการ"** (Intervention Value Chain)[7] เพื่อให้เกิดการออกแบบและใช้ประโยชน์จากผลงานทั้งหมดในลักษณะบูรณาการ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

• กระบวนการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิด "ห่วงโซ่มาตรการ" (Intervention Value Chain)

ตัวแบบหนึ่งของแนวคิดในการผลักดันนโยบายสาธารณะของ กสศ.เพื่อเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ และเหนี่ยวนำให้ภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนเข้าร่วมในการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา ด้วยการสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ คือกรอบแนวคิด "ห่วงโซ่มาตรการ" ซึ่งครอบคลุมขั้นตอนสำคัญในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ ประกอบด้วยขั้นตอนของการทำงานตั้งแต่การทำวิจัยเพื่อศึกษาค้นหาแนวทางหรือโครงการที่เหมาะสม การทำต้นแบบเพื่อนำร่องบ่มเพาะ การขยายผลของแนวทางหรือโครงการที่ประสบความสำเร็จ การนำโครงการไปผลักดันเชิงนโยบาย โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในกระบวนการดำเนินงาน ดังภาพต่อไปนี้

---

[6] จากการวิเคราะห์ประสบการณ์การดำเนินภารกิจในช่วงสามปีต้น (ปีงบประมาณ 2562 - 2564)

[7] ผลการศึกษาของบริษัทที่ปรึกษา Roland Berger (2021)

ข้อมูลเบื้องต้น: Intervention Value Chain

Medium-term

1	2	3	4	5	6
วิจัย (Generate Interven-tion)	**นำร่องและบ่มเพาะ** (Pilot & Incubate)	**ขยายผล** (Scale & Accelerate)	**ผลักดันเชิงนโยบาย** (Policy Advocacy)	**ติดตามประเมินผล** (Monitor & Evaluation)	**ดำเนินการตามนโยบาย** (Operating)
กำหนดวาระงานวิจัยสำหรับความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทยและการทำงานร่วมกับภาคีเพื่อจัดทำงานวิจัยเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา	ทำงานร่วมกับภาคีในการสร้างแนวทางนวัตกรรมต่างๆ โดยใช้กรอบการทำงานแบบมีหลักฐานเชิงประจักษ์และธรรมาภิบาล และใช้ระบบเครือข่ายในการขยายผลโครงการที่ทดลองแล้วประสบความสำเร็จ ในขณะที่สนับสนุนภาคเอกชนผ่านการบ่มเพาะและโครงการ Accelerate		สนับสนุนนโยบายเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา และขยายการส่งสารให้กว้างขึ้น ผ่านการทำงานร่วมกับภาคีเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ	การนำฐานข้อมูลทั้งของ กสศ. และภาคีมาใช้เพื่อติดตามประเมินผลการดำเนินงานของ กสศ.	การจัดสรรเงินอุดหนุนโดยตรงให้แก่นักเรียนโดยผ่านการทำงานของ กสศ. หรือการนำข้อเสนอเชิงนโยบายต่างๆ ไปใช้เองโดยตรง
16%	14%	16%	22%	18%	13%

ข. ข้อมูลสถานการณ์และโจทย์การทำงานตามกลุ่มเป้าหมาย

1. เด็กวัยเรียน (อายุ 2 -14 ปี)

1.1 สถานการณ์และแนวโน้ม เด็กปฐมวัยราวร้อยละ 21 ยังไม่ได้เข้าเรียนในระดับปฐมวัย ครัวเรือนยังแบกรับค่าใช้จ่ายเข้าเรียน 6,833 บาท/คน/ปี รายได้ที่ลดลงจากสถานการณ์โควิด-19 ส่งผลต่อโอกาสทางการศึกษาของเด็กปฐมวัยมีแนวโน้มลดลง

โจทย์การทำงาน

มาตรการส่งเสริมการเข้าสู่ระบบการศึกษาและการได้รับการพัฒนาของเด็กปฐมวัยในครัวเรือนยากจน/ยากจนพิเศษ โดยเชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงานต้นสังกัด โครงการเงินอุดหนุนเด็กแรกเกิด ศพด. และโรงเรียนอนุบาล

ช่วงปฐมวัยถือเป็น "หน้าต่างแห่งโอกาสของพัฒนาการการเรียนรู้" เพราะเป็นช่วงเวลาที่สมองเปิดรับการเรียนรู้ได้ดีที่สุด ในปี 2562 ประเทศไทยมีเด็กปฐมวัย (2 - 5 ปี) จำนวน 2,818,408 คน แต่เด็กในจำนวนนี้ไม่ได้เข้าเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหรือโรงเรียนอนุบาล จำนวน 587,155 หรือราวหนึ่งในห้า (ร้อยละ 21)[8] เพราะสาเหตุส่วนหนึ่งจากอุปสรรคทางการเงิน โดยค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษาระดับปฐมวัย คิดเป็นจำนวน 6,833 บาท/คน/ปี[9] ขณะที่ครัวเรือนเด็กปฐมวัยกลุ่มยากจนมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 12,824 - 16,467 บาท/คน/ปี ทั้งนี้ เด็กอายุ 2 ปี มีค่าใช้จ่ายสูงสุด เนื่องจากภาครัฐไม่มีเงินอุดหนุนด้านการศึกษาให้

จากอุปสรรคในการเข้าถึงการเรียนรู้ในระดับปฐมวัย ส่งผลให้เด็กยากจนมีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้เพียงร้อยละ 48.5 ขณะที่กลุ่มฐานะร่ำรวยสามารถอ่านออกเขียนได้อยู่ที่ร้อยละ 76.4 นอกจากนี้ยังพบว่าครอบครัวยากจนเพียงร้อยละ 14.2 เท่านั้นที่มีหนังสือสำหรับเด็กอย่างน้อย 3 เล่ม[10]

---

[8] การสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรี (MICS), พ.ศ. 2562, สำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.) ร่วมมือกับองค์การยูนิเซฟ (UNICEF) ประเทศไทย

[9] โครงการพัฒนารูปแบบการคัดกรองและการจัดสรรงบประมาณรายบุคคลกลุ่มเด็กปฐมวัยด้อยโอกาสในระบบการศึกษาและเด็กด้อยโอกาสนอกระบบการศึกษา, พ.ศ. 2563, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

[10] การสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรี (MICS), พ.ศ. 2562, สำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.) ร่วมมือกับองค์การยูนิเซฟ (UNICEF) ประเทศไทย

1.2 สถานการณ์และแนวโน้ม สถานการณ์โควิด-19 ส่งผลให้จำนวนนักเรียนยากจนสูงขึ้นและเพิ่มความเสี่ยงในการหลุดออกจากระบบการศึกษาของนักเรียนก่อนสำเร็จการศึกษาภาคบังคับ

โจทย์การทำงาน

ร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัดสถานศึกษาภาคบังคับทั่วประเทศเพื่อพัฒนาระบบและมาตรการป้องกันการหลุดจากระบบการศึกษาภาคบังคับโดยเฉพาะในช่วงชั้นรอยต่อ (อ.3, ป.6, ม.3)

อัตราการหลุดออกจากระบบการศึกษาของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงมีแนวโน้มสูงขึ้น ปัจจุบันยังพบการหายไปของนักเรียนอันเนื่องมาจากผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้มีนักเรียนออกกลางคันและไม่เรียนต่อจนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของนักเรียนยังคงเพิ่มสูงขึ้นเป็นเท่าตัว โดยเฉพาะนักเรียนด้อยโอกาส

สถานการณ์โควิด-19 ระลอกใหม่ที่ส่งผลต่อประชาชนกลุ่มที่มีรายได้น้อย ทำให้เกิดภาวะยากจนฉับพลันมากขึ้นราวร้อยละ 10 และคาดการณ์ว่านักเรียนยากจนพิเศษ ในภาคเรียนที่ 2/2564 และ 1/2565 จะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น จำนวน 291,234 คน[11] กลุ่มที่เฝ้าจับตาคือ เด็กในวัยเรียนกลุ่มช่วงชั้นรอยต่อทางการศึกษามีความเสี่ยงหลุดออกจากระบบการศึกษามากขึ้นในปีการศึกษา 2564 - 2565 โดยเฉพาะนักเรียนทุนเสมอภาคในช่วงชั้นรอยต่อ สังกัด สพฐ. อปท. และ บช.ตชด. ที่ กสศ.ช่วยเหลือทั้งหมด 294,454 คน พบว่า ศึกษาต่อจำนวน 242,081 คน (ร้อยละ 82.21) และไม่พบรายชื่อเข้าศึกษาต่อ 43,060 คน (ร้อยละ 14.6)

2. เยาวชนในระบบการศึกษาสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ

สถานการณ์และแนวโน้ม สถานการณ์โควิด-19 ส่งผลให้จำนวนนักเรียนยากจนสูงขึ้นและเพิ่มโอกาสในการออกจากระบบการศึกษาหลังสำเร็จการศึกษาภาคบังคับเพื่อประกอบอาชีพและหาเลี้ยงครอบครัว

โจทย์การทำงาน

ร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัดสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งในและนอกระบบทั่วประเทศเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่มีความยืดหยุ่น (Flexible Learning) เพื่อให้เยาวชนมีโอกาสทางการศึกษาและการประกอบอาชีพควบคู่กันไป รวมทั้งร่วมกันทดลองต้นแบบระบบการศึกษาทางเลือกใหม่ (Alternative Education) ให้แก่กลุ่มเป้าหมายดังกล่าว

เยาวชนฐานะยากจนยังขาดโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น นักเรียนในครัวเรือนยากจนมีโอกาสศึกษาต่อในระดับ ม.ปลายเพียงร้อยละ 53 ขณะเดียวกันนักเรียนยากจนพิเศษสามารถเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้เพียงร้อยละ 10 เท่านั้น นับว่ามีสัดส่วนใกล้เคียงกับผลการประเมินของ OECD (ร้อยละ 13) ที่เป็น "นักเรียนข้างเผือก"[12]

ข้อมูลจากผลการศึกษาของ OECD ที่ได้สำรวจเด็กข้างเผือกกลุ่มที่มีฐานะยากจนกลุ่มล่างสุดร้อยละ 25 ของประเทศ แต่สามารถทำคะแนนสอบ PISA ได้อยู่ในกลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุด 25 ของประเทศ ซึ่งมีอยู่ประมาณร้อยละ 13 คิดเป็นสัดส่วนนักเรียนข้างเผือกที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD ซึ่งอยู่ที่ร้อยละ 11 พบว่านักเรียนกลุ่มข้างเผือกของไทยร้อยละ 81.49 มีความคาดหวังต้องการเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยหรือการศึกษาที่สูงกว่ามัธยมปลาย ดังนั้นหากไม่มีการวางแผนให้เกิดมาตรการส่งต่อเพื่อสร้างโอกาสในการศึกษาหรือการพัฒนาทักษะที่สูงขึ้นในระยาว ย่อมเป็นการสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ของประเทศไปอย่างน่าเสียดาย

---

[11] ผลการคัดกรองนักเรียนยากจนพิเศษ จากการสมัครคัดกรอง รอบที่ 1 วันที่ 23 กรกฎาคม 2564

[12] ดร.ภูมิศรัณย์ ทองเลี่ยมนาค, PISA, 2018, สถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

3. คุณภาพการจัดการศึกษา และครู

3.1 สถานการณ์และแนวโน้ม นักเรียนในโรงเรียนชนบทมีผลการเรียนรู้ช้ากว่านักเรียนในโรงเรียนเขตเมืองถึง 2 ปีการศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในโรงเรียนห่างไกล ขาดโอกาส

โจทย์การทำงาน

ทำอย่างไรจึงจะลดความต่างคุณภาพของสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียน

ความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ระหว่างนักเรียนในโรงเรียนชนบทและเขตเมือง พบว่า นักเรียนในชนบทมีความรู้ตามหลังนักเรียนในเมืองถึง 2 ปีการศึกษา[13] และยังมีแนวโน้มที่จะห่างมากขึ้น นอกจากนี้ในภาพรวมของคุณภาพการศึกษาของประเทศ พบว่าผลประเมินด้านการอ่านของเด็กไทยยังคงลดลงอย่างต่อเนื่อง

คุณภาพโรงเรียนในประเทศไทยที่มีความแตกต่างกัน โดยเป็นผลมาจากองค์ประกอบที่จำเป็นต้องเร่งแก้ไขต่อไปนี้ (1) การได้รับงบประมาณหรือทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพโรงเรียนของภาครัฐที่ไม่ได้คำนึงถึงบริบทของการพัฒนาที่แท้จริง (2) กระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษายังขาดทักษะการคิดขั้นสูง (Active Learning) แม้ว่าจะมีการเข้าถึงการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้วก็ยังไม่สามารถรับการพัฒนาได้ตามที่ควรจะเป็นคงอยู่จนจบการศึกษา และ (3) บทบาทของผู้บริหารยังขาดความเป็นผู้นำทางวิชาการ ขาดการบริหารโดยใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ และการบริหารงานที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ปัญหาเชิงระบบและการจัดการศึกษาที่ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ยังส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์และคุณภาพของผู้เรียน จึงจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขและยกระดับในเรื่องสำคัญ ได้แก่ (1) เนื้อหาหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ (2) การประกันคุณภาพทั้งระบบภายในและภายนอกยังไม่มีประสิทธิภาพ (3) ระบบการบูรณาการเรียนรู้กับการทำงาน (Work Integrated Learning) มีปัญหาในเชิงคุณภาพและประสิทธิภาพ

[13] สมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล หรือ PISA ปี 2012, 2015, 2018 ประเมินโดย OECD

3.2 สถานการณ์และแนวโน้ม ผลผลิตทางการศึกษาขาดทักษะที่จำเป็นสูงในโลกของงาน

โจทย์การทำงาน

ทิศทางการจัดการศึกษาอย่างไรที่ตอบโจทย์โลกของงานในเทคโนโลยีการผลิตยุค 4.0

ผลผลิตจากระบบการศึกษากระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากปัญหาการขาดบุคลากรที่มีทักษะและสมรรถนะที่ตรงตามความต้องการของโลกการทำงาน และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อขับเคลื่อนประเทศไทย 4.0 โดยเฉพาะบุคลากรระดับสายอาชีพชั้นสูง ซึ่งเป็นแรงงานสำคัญที่จะส่งผลเชิงบวกต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าแรงงานในระดับการศึกษาอื่นๆ โดยมีความต้องการจ้างงานเฉพาะในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตะวันออกจำนวนเพิ่มถึง 83,183 คน ในขณะที่ผู้จบการศึกษายังมีปัญหาทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ **รวมถึงโจทย์ทิศทางการผลิตกำลังคนเพื่อก้าวสู่การเป็นผู้ประกอบการด้วยการสร้างสรรค์นวัตกรรมเทคโนโลยีและสร้างงานใหม่ โลกของการเรียนรู้ในอนาคต** เช่น หลักสูตรพัฒนาทักษะอาชีพจะมีส่วนช่วยเติมเต็มที่สำคัญ

3.3 สถานการณ์และแนวโน้ม การเรียนรู้ถดถอย (Learning Loss) จากสถานการณ์โควิด-19

โจทย์การทำงาน

มาตรการจัดการเรียนรู้หลังสถานการณ์โควิด-19 (post COVID-19) ควรมีแนวทางอย่างไรเพื่อลดช่องว่างการเรียนรู้ที่หายไป และโอกาสทางเทคโนโลยี

ตั้งแต่ปี 2563 - 2564 สถานการณ์โควิด-19 ส่งผลกระทบต่อคนทั่วโลกในทุกมิติ โดยเฉพาะด้านการศึกษาที่ทำให้นักเรียนเกิดภาวะการเรียนรู้ที่ถดถอย ไม่สามารถรับการศึกษาได้อย่างเป็นปกติ สำหรับประเทศที่ยังคงมีปัญหาการเรียนรู้ที่ตกต่ำลงแล้ว ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนหยุดชะงักโรงเรียนหรือสถานศึกษาไม่สามารถจัดการศึกษาในรูปแบบเดิมที่เป็นความเชี่ยวชาญของครูและบุคลากรทางการศึกษาได้อีกต่อไป การจัดการเรียนการสอนหรือแม้แต่การบริหารจัดการโรงเรียนจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงและมีความท้าทายต่อระบบการศึกษาของประเทศ

ผลการวิเคราะห์ในรายงานโครงการสำรวจสถานะความพร้อมในการเข้าสู่ระบบการศึกษาของเด็กปฐมวัยสำหรับประเทศไทย ระยะที่ 4 (ปี 2564) บ่งบอกว่าเด็กในช่วงอนุบาล 3 มีภาวะถดถอยเนื่องจากสถานการณ์โควิด-19 อย่างรุนแรง กล่าวคือ การปิดเรียนเป็นเวลานานทำให้เกิดภาวะความรู้ถดถอยทั้งในด้านคณิตศาสตร์และความจำใช้งาน (เป็นส่วนหนึ่งของ Executive Function หรือ EF) กว่าร้อยละ 90 ของความรู้ที่ควรจะได้รับ ยกตัวอย่างเช่น การปิดเรียนเป็นเวลานานกว่า 5 เดือน ส่งผลให้เกิดความรู้ถดถอยอย่างน้อย 4.5 เดือน (ของการไปโรงเรียน) ภาวะถดถอยนี้เป็นผลมาจากการเปรียบเทียบความพร้อมของเด็กปฐมวัยที่มีระยะเวลาในการไปโรงเรียนที่แตกต่างกันเนื่องจากบางจังหวัด (4 จาก 25 จังหวัด) ถูกล็อกดาวน์ในช่วงเดือนมกราคม 2564[14]

[14] รายงานโครงการสำรวจสถานะความพร้อมในการเข้าสู่ระบบการศึกษาของเด็กปฐมวัยสำหรับประเทศไทย ระยะที่ 4 ประเมินจากเด็กปฐมวัยใน 25 จังหวัดทั่วประเทศ, 2564, รศ. ดร.วีระชาติ กิเลนทอง หัวหน้าคณะวิจัย และคณะการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

4. แรงงานนอกระบบ

4.1 สถานการณ์และแนวโน้ม เยาวชนนอกระบบไม่มีงานทำสูงถึง 1.3 ล้าน

โจทย์การทำงาน

มาตรการเพื่อพัฒนาศักยภาพเยาวชนด้อยโอกาสหรืออยู่นอกระบบการศึกษาให้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพและทักษะชีวิตที่พร้อมสำหรับโลกยุคใหม่ได้อย่างไร

จากการวิเคราะห์ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย พบว่า ประเทศไทยกำลังเผชิญปัญหาเยาวชนอายุ 15-24 ปี ที่ไม่อยู่ในระบบการศึกษา การจ้างงาน และการฝึกอบรม หรือกลุ่ม NEET (Youth Not in Education, Employment, or Training) โดยในปี 2562 กลุ่ม NEET ในประเทศไทยมีจำนวนมากถึง 1.3 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 14 ของเยาวชนไทย และเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ต่อปี สวนทางกับจำนวนเยาวชนไทยที่ลดลงเฉลี่ยร้อยละ 1.2 ในทศวรรษที่ผ่านมา โดยร้อยละ 65 ของกลุ่ม NEET เป็นเพศหญิง และปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยเรียนเป็นสาเหตุสำคัญ ซึ่งจากสถิติพบว่า ร้อยละ 8 ของกลุ่ม NEET คือเพศหญิงทำงานบ้าน กว่าครึ่งมีสถานภาพสมรสและสำเร็จการศึกษาเพียงระดับมัธยม

ดร.นิโคลัส เบอร์เนตต์ นักเศรษฐศาสตร์การศึกษา อดีตผู้บริหารระดับสูงของยูเนสโกและธนาคารโลก ประมาณการไว้ว่า ปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาจะสร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับประเทศไทยเป็นมูลค่าสูงถึง 330,000 ล้านบาททุกปี คิดเป็นร้อยละ 3 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (จีดีพี) ซึ่งเท่ากับค่าเฉลี่ยของการเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยตลอดทศวรรษที่ผ่านมา แม้ว่าระบบการศึกษาของไทยจะลงทุนสูง แต่สถานการณ์ของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาของไทยยังคงมีแนวโน้มแย่ลงในทุกพื้นที่ของประเทศซึ่งสร้างความเสียหายแก่โอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยให้ออกจากกับดักประเทศรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap)

4.2 สถานการณ์และแนวโน้ม คุณภาพของประชากรวัยแรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบที่ทำงานลักษณะกึ่งฝีมือหรือไร้ฝีมือต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงทางรายได้

โจทย์การทำงาน

แนวทางการยกระดับทักษะอาชีพ (UpSkill & Reskill) เพื่อตอบโจทย์การขับเคลื่อนเศรษฐกิจและตลาดแรงงาน

ประชากรวัยแรงงานมีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและต่ำกว่าจำนวนมากกว่า 16.1 ล้านคน แม้แนวโน้มจะดีขึ้นบ้างในกลุ่มประชากรรุ่นใหม่ โดยส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบที่ทำงานลักษณะกึ่งฝีมือหรือไร้ฝีมือต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงทางรายได้และขาดการคุ้มครองทางสังคม กำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านจากเทคโนโลยีการผลิตยุค 3.0 ไปสู่ยุค 4.0 (Disruption) และกำลังเผชิญกับสถานการณ์โควิด-19 ส่งผลกระทบต่อประชากรวัยแรงงานอย่างรุนแรง

จากการวิเคราะห์ของธนาคารแห่งประเทศไทย พบว่า ผลิตภาพโดยรวมของไทยต่ำและไม่เพิ่มขึ้นในช่วงที่ผ่านมา รายงานของ World Economic Forum ปี 2560 ระบุว่า ประเทศไทยยังมีจุดอ่อนโดยมีสัดส่วนการจ้างงานทักษะสูงเพียงร้อยละ 14 (อันดับที่ 93) ของกำลังแรงงาน จึงยังเป็นแรงงานไร้ฝีมือและฝีมือต่ำ มีแนวโน้มที่จะตกอยู่ในวงจรความยากจนข้ามชั่วคน และเป็นสาเหตุสำคัญที่ดึงรั้งขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

การยกระดับทักษะอาชีพ (Upskill & Reskill) เพื่อตอบโจทย์การขับเคลื่อนเศรษฐกิจและตลาดแรงงานเป็นกระบวนการที่สำคัญ แต่ไทยยังมีปัญหาเชิงระบบและการจัดการที่ขาดประสิทธิภาพ การจัดสรรทรัพยากรและรูปแบบการพัฒนาทักษะอาชีพยังมีจำกัดที่เน้นทักษะพื้นฐานและงานฝีมือ และหลักสูตรอาชีพในปัจจุบันขาดความสอดคล้องและการเชื่อมโยงกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนและตลาดแรงงานที่แท้จริง

กสศ